

Mapování cílů kurikula

Posuzovací arch

Dušan Klapko

Mapování cílů kurikula

Posuzovací arch

Dušan Klapko

Mapování cílů kurikula. Posuzovací arch.

Dušan Klapko

Odborná recenze: doc. PaedDr. Jan Slavík, CSc.; RNDr. Dominik Dvořák, Ph.D.; PhDr. Karel Starý, Ph.D.

Jazyková korektura: Mgr. Radomír Novák

Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2012.

ISBN 978-80-87652-29-9

MAPOVÁNÍ CÍLŮ KURIKULA. Posuzovací arch.

Obsah

Úvod.....	5
Text pro učitele	
Využití pro ředitele školy	
Anotace	
1 Cíle evaluačního nástroje.....	7
2 Cíle výuky – teoretický úvod do problematiky	8
Jak správně definovat výukový cíl?	
3 Pokyny k práci s evaluačním nástrojem (aplikační část manuálu)	11
Postup vyplňování posuzovacího archu	
Příklad práce učitele s výukovým cílem v kognitivní doméně kurikula opatřený výkladem	
Fáze plánování výukových cílů	
Fáze ověření cíle	
4 Postup tvorby nástroje.....	25
5 Použitá literatura.....	26
6 Přílohy	27
6.1 Posuzovací archy	
6.2 Baterie klíčových sloves v rámci taxonomií výukových cílů v různých doménách kurikula	
6.3 Taxonomie výukových cílů v kognitivní, afektivní, psychomotorické a osobnostně sociální doméně kurikula	
6.4 Příklady nabídky výukových cílů v jednotlivých doménách kurikula	
6.5 Příklady baterie evaluačních otázek pro definování výukových cílů	

ÚVOD

Manuál je určen zejména učitelům, ale i ředitelům ZŠ nebo SŠ. Manuál se zabývá teoretickým vzhledem do problematiky práce s výukovými cíli a vysvětlením aplikace evaluačního (hodnotícího) nástroje ve fázích definování, realizování a ověření výukových cílů. Výstupem evaluačního nástroje je posuzovací arch, ve kterém se nachází výsledný záznam naplnění výukových cílů. Předpokladem používání evaluačního nástroje je dovednost učitele provádět analýzu učiva a analýzu učebních činností žáků.

V rámci teoretického vzhledu do problematiky je v manuálu stručně vysvětlena tvorba exaktní (tzn. vědecky přesné) definice výukového cíle včetně stručného výkladu o analýze učiva a analýze učebních činností žáků. Dále je popsán postup vyplňování posuzovacího archu, doplněný příklady konkrétních ukázek možného zpracování výukových cílů v konkrétním učebním předmětu. Součástí výkladu jsou doporučení pro učitele v návaznosti na zjištěné výsledky procesu plnění výukových cílů. Důležité informace nalezneme v části Přílohy, kde se nacházejí jednotlivé verze posuzovacích archů, použité taxonomie výukových cílů, seznamy klíčových sloves pro fázi plánování výukových cílů nebo příklady nabídek výukových cílů v různých doménách kurikula.

Text pro učitele

Milá kolegyně, milý kolego,

níže v textu se nalézají instrukce pro aplikaci evaluačního nástroje. Předmětem zájmu evaluačního nástroje je učitelova účelná aplikace výukových cílů ve fázích plánování, realizace, ověření. Vycházíme tímto z předpokladu procesuálního plnění výukových cílů. Evaluační nástroj nabízí dva výsledky. První výsledek se zaměřuje na zhodnocení práce učitele při definování výukových cílů a při realizaci těchto cílů ve výuce. Druhý výsledek se zaměřuje na zhodnocení činnosti žáků při jejich snaze naplnit stanovené výukové cíle.

Prostřednictvím výsledků, které jste zjistili použitím evaluačního nástroje, můžete měnit své výukové cíle nebo výukové strategie vzhledem k požadavkům kurikula, resp. k potřebám žáků. Při dlouhodobějším sledování těchto výsledků, lze evaluační nástroj využívat jako jeden z prostředků získávání informací o dosahovaném kurikulu na konkrétní škole.

Mnozí odborníci (srovnej Kalhous, Obst, 2002, s. 276) ve školní didaktice doporučují, že formulace výukového cíle má být v jazyce výkonu žáka. Základem správné formulace výukového cíle je vyjádření podstatného jména (kdo cíl vykonává a určení předmětu činnosti) a klíčového slovesa, kterým se vyjadřuje činnost pro splnění cíle. Příkladem je následující definice: Žáci vysvětlí příčiny sametové revoluce v r. 1989. Podle potřeby lze výukový cíl upřesnit vyjádřením podmínek výkonu žáků nebo vyjádřením kritérií výkonu žáků. Příkladem je následující definice: Pro získání známky hodnoty „výborně“ žáci zaběhnou v hodině tělocviku šedesát metrů pod devět sekund.

Vycházíme z předpokladu, že pokud dokážete správně definovat výukový cíl, máte větší šanci volit adekvátní učební úlohy a otázky pro žáky. Proces naplnění výukového cíle se skládá z fáze plánování, realizace a ověření. Podstatou je snaha dosáhnout sladění mezi zmíněnými fázemi naplňování výukového cíle. Sladění těchto fází má velký význam pro srozumitelnost komunikační interakce učitel-žáci a rovněž pro průběžné kontrolování efektivity výuky.

Evaluační nástroj je založený na jednoduchém mechanismu spočívajícím v porovnání následujících popisů:

- definice výukového cíle (+ její sdělení žákům)
- soupis učebních úloh a otázek na žáky (+ jejich použití ve výuce)
- posouzení výkonů žáků pomocí zvolené škály

Výsledek použití evaluačního nástroje je ve formě vyplněného posuzovacího archu. V posuzovacím archu přehledně uvedete, v jakých doménách kurikula se podařilo či nepodařilo splnit výukové cíle. Důležitým ukazatelem splnění či nesplnění konkrétních výukových cílů je porovnání shody či rozdílu v náročnosti požadavků na žáky mezi fázemi plánování a realizace výukových cílů a rovněž tak i v posouzení výkonů žáků ve fázi ověření výukového cíle. Na základě naplnění, případně nenaplnění plánovaného výukového cíle můžete konkrétněji zmapovat příčiny případných nedostatků a průběžně tak upravovat své přípravy na výuku.

Využití pro ředitele školy

Použití evaluačního nástroje by mělo podpořit exaktní práci pedagogů při procesu definování, realizování a ověření vzdělávacích cílů. Na základě interpretace dat získaných pomocí evaluačního nástroje může pedagog účelně přizpůsobovat výukové strategie vzhledem k cílům školního kurikula, resp. k potřebám žáků i svým vlastním potřebám. Dlouhodobějším sledováním a hodnocením naměřených dat v posuzovacích arších na konkrétní škole lze porovnávat výsledky mezi učiteli nebo mezi předmětovými komisemi na škole, případně hodnotit vývoj práce učitele v průběhu určitého časového období.

Anotace

Tento evaluační nástroj se zaměřuje na popis a interpretaci plánovaných, realizovaných a dosahovaných cílů výuky u jednoho učitele. Cíle jsou rozděleny podle různých domén kurikula (kognitivní, afektivní, psychomotorické, osobnostně sociální) prostřednictvím tzv. taxonomií (uspořádaných tabulek) cílů vzdělávání. Použití evaluačního nástroje je plánováno pro učitele různých předmětových skupin všech typů základních i středních škol. Na základě získaných výsledků tohoto nástroje může učitel adekvátně měnit své výukové strategie vzhledem k požadavkům školního kurikula, resp. k potřebám žáků a k vlastním potřebám. Při dlouhodobé kontrole dané problematiky lze evaluační nástroj využívat jako jeden ze zdrojů nepřímých informací o plánovaném, realizovaném a dosahovaném kurikulu na konkrétní škole.

Předpokladem používání evaluačního nástroje je úspěšná realizace učitelovy analýzy učiva a analýzy učebních činností žáků. Obě zmíněné analýzy nejsou součástí evaluačního nástroje, nicméně stručný vhled do této problematiky je uveden v manuálu. Posuzovací arch je výstupem evaluačního nástroje, který slouží k záznamu plnění výukových cílů ve třech fázích (plánování, realizování, ověření). Vyplňuje jej učitel, který si stanovuje výukové cíle pro žáky dle vlastní volby. Pro školu je tento evaluační nástroj přínosný v systematické kontrole přípravy učitelů na výuku, v kontrole průběhu dosahování výukových cílů a v podpoře tréninku dovedností učitele provádět průběžnou evaluaci své výuky.

Doba aplikace nástroje: Učitel si volí aplikaci evaluačního nástroje podle svých potřeb a podle svého zájmu. Evaluační nástroj je možné využít již ve fázi plánování výukových cílů, tedy před výukou, rovněž tak i ve fázi realizace výukových cílů, například při procvičování učiva, nebo při závěrečné diagnostice výkonů žáků po probraném tématu učiva.

Jednotky výuky: Například vyučovací hodina, tematický blok, čtvrtletí, pololetí.

Práce s evaluačním nástrojem: Učitel používá evaluační nástroj samostatně, pro záznam činnosti spojené s výukovými cíli slouží posuzovací arch, což je formulář zaměřený na plánované, průběžné i konečné ověření plnění stanovených výukových cílů. Učitel si dle svého výběru stanovuje výukové cíle v různých doménách kurikula. Prostřednictvím tzv. taxonomií výukových cílů si učitel vzhledem k úrovni žáků určuje náročnost a počet výukových cílů v rámci probíraného učiva. Taxonomii výukových cílů můžeme charakterizovat jako uspořádaný seznam typů cílů, rozdělených podle kritéria do určité tabulky. Učitel posuzuje dosažení cíle v učební aktivitě žáků.

Výstup: Výstupem evaluačního nástroje je posuzovací arch, který slouží k porovnání výsledků procesu dosahování výukového cíle nebo cílů v různých doménách kurikula.

Podmínky vzniku evaluačního nástroje: Evaluační nástroj vycházel z propojení teoretických východisek didaktických taxonomií cílů výuky a analýzy cílových požadavků klíčových kompetencí v RVP autorem manuálu, dále z reflexí učitelů ZŠ a SŠ realizovaných prostřednictvím ohniskových skupin a polostrukturovaných rozhovorů, v neposlední řadě i z expertních recenzí akademických pracovníků.

Klíčová slova: Výukový cíl, plánované kurikulum, realizované kurikulum, dosažené kurikulum, evaluace, taxonomie cílů, klíčové kompetence, učební úloha, učební otázky.

1 CÍLE EVALUAČNÍHO NÁSTROJE

Evaluační nástroj pomáhá učiteli posoudit, jak se mu daří plnit stanovené výukové cíle. Podmínkou efektivního plnění výukového cíle je jeho správné definování, realizování a ověření ve výkonech žáků v rámci kognitivních, afektivních, psychomotorických a osobnostně sociálních domén kurikula.

Předpokladem používání evaluačního nástroje je samostatnost učitele v rozhodování, jaký typ škály zvolí pro posouzení procesu dosahování výukového cíle nebo cílů, dále si učitel určuje i výběr, počet a náročnost výukových cílů v různých doménách kurikula.

Co evaluační nástroj učiteli nabízí?

- postup exaktního definování výukového cíle
- přehled klíčových sloves v různých doménách kurikula
- příklady výukových cílů na všech úrovních taxonomických tabulek a v různých doménách kurikula
- příklady baterie evaluačních otázek pro definování výukových cílů
- popis možných příčin míry nesouladu mezi fázemi plnění výukového cíle
- doporučení pro učitele, jak upravit případné nesoulady v aplikaci výukového cíle
- způsob optimalizace didaktické komunikace mezi učitelem a žáky
- podporu tréninku dovedností učitele používat výukové cíle vzhledem k podmínkám výuky a k úrovni žáků
- přehled taxonomií výukových cílů v kognitivní, afektivní, psychomotorické a osobnostně sociální doméně kurikula

2 CÍLE VÝUKY – TEORETICKÝ ÚVOD DO PROBLEMATIKY

Cíl výuky tvoří základní didaktickou kategorii školního vzdělávání. Podle našeho názoru by cíle výuky měly úzce korespondovat s pojetím vzdělávání učitele i s obsahem školního kurikula. Příkladem může být sociálně progresivistické pojetí vzdělávání, které koresponduje s „Kurikulem pro úspěšné fungování v životě“ (Pasch a kol., 1998, s. 35).

Kurikulum se zde skládá ze čtyř odlišných problematik:

- pochopení současného života (věda, morálka, životní prostředí, komunikace aj.)
- pochopení sebe sama a druhých (kladné sebepojetí, vytváření sociálních vztahů aj.)
- zrání v odpovědného dospělého (možnosti profesní dráhy, politická zralost, partnerství)
- výchova k samostatnosti (řešení problémů, volný čas, udržování domova, ocenění vlastní individuality aj.)

V souvislosti s ideovými zdroji cílů je vhodné upozornit na tzv. Tylerův princip konstrukce kurikula, který výukové cíle dělí na:

- „cíle, které žákům pomáhají pochopit a zvládnout důležité učivo (obsah výuky)
- cíle, které souvisejí se současnými potřebami společnosti, v níž žáci žijí
- cíle, které souvisejí s osobnostními potřebami a zájmy žáků“ (Pasch a kol., 1998, s. 46)

Dříve než se učitel zaměří na formulování výukových cílů, měl by provést analýzu obsahu učiva. Analýza obsahu učiva začíná definováním pojmů, zobecnění (generalizací) a fakt (srovnej tzv. Brunerovu koncepci vzdělávacího procesu, Bruner, 1965). V analýze je důležité vytvořit hierarchii témat učiva, tzv. pojmové mapy. Podle Brunera je podstatou kvalitní výuky logická strukturace učiva a bohatá reprezentace ústředních myšlenek v učivu. Struktura předmětu vychází zvláště z pochopení generalizací a pojmů, nikoli z prioritního zaměření se na fakta.

Po učitelově analýze obsahu učiva, realizované identifikací pojmů, fakt a zobecnění, je potřebné stanovit, co mají žáci s učivem dělat. Tím se dostáváme k analýze učebních činností žáků, která se skládá z formulování otázek a učebních úloh pro žáky. Poté následuje vymezení výukových cílů v různých doménách kurikula (kognitivní, afektivní, psychomotorické, osobnostně sociální aj.).

Učební činnosti strukturujeme pomocí různých taxonomií vzdělávacích cílů. Zřejmě nejznámější taxonomií je Bloomova taxonomie vzdělávacích cílů (revidovanou verzi vysvětlila Hudecová, 2004). Vzhledem k náročnosti používání Bloomovy taxonomie se jeví jako řešení pro edukační praxi redukce Bloomovy taxonomie na tři hladiny A, B, C:

- A – znalost, porozumění (jedná se o vybavení informace v žákově paměti),
- B – aplikace, analýza (jedná se o řešení úlohy žákem na neznámém prvku),
- C – hodnocení, tvoření (jedná se o neznámou situaci a navíc o původní tvorbu žáka).

Obecné vzdělávací cíle mají být definovány z hlediska činnosti žáků, nikoli z hlediska činnosti učitele. Na úrovni obecných cílů existují soupisy priorit týkajících se nejen toho, CO se učit, ale i JAK se učit. Příkladem jsou požadavky vyjádřené v klíčových kompetencích RVP ZV („Na konci základního vzdělávání žák: vybírá a využívá pro efektivní učení vhodné způsoby, metody a strategie...“ apod.).

U dílčích cílů výuky je důležité si uvědomit, že nás zajímá proces plnění cílů, nikoli jen výsledek. Dílčí cíle pokrývají učivo v kratším časovém rozsahu, zpravidla se jedná o jednu vyučovací hodinu nebo týden. „Dílčí cíl je definován jako konkrétní vyjádření znalostí a dovedností, které bude žák po skončení lekce nebo hodiny ovládat“ (Pasch, 1998, s. 93). Přitažlivost ověření dosažení dílčího cíle přináší na druhou stranu případná rizika. V edukační praxi mohou učitelé upřednostňovat definování převážně kognitivních cílů, zvláště na nižších úrovních (zapamatování, porozumění, aplikace). Důvodem je snazší definování i ověření takového typu výukového cíle. Jako málo efektivní způsob práce s dílčími cíli se jeví, pokud se učitelé snaží prosadit jejich splnění za každou cenu a tím ubírají výuce prostor pro neplánovanou improvizaci. V dílčím cíli musí být popsán obsah, který se mají žáci naučit (např. znalosti a dovednosti pro rozměňování bankovky), proces učení (např. počítání/rozměňování bankovek) a hladina učení (např. úroveň aplikace z Bloomovy taxonomie). Nyní si uvedme příklad: „Žáci správně rozmění stokorunové bankovky na drobné.“ V dílčím cíli musí být popsán způsob ověření dosažení cíle pomocí tzv. aktivního slovesa. Aktivní sloveso znamená, že učitel jej vyjadřuje v aktivním tvaru. Podmínkou správného výběru klíčového slovesa je jeho konkrétní změřitelnost (ověřitelnost), resp. vyloučení významové vágnosti, jakou zastupují například slovesa „umět, znát, vědět“ apod.

Jak správně definovat výukový cíl?

Výukový cíl definuje požadovanou úroveň výkonu žáka v různých oblastech jeho činnosti. Výchoziskem tvorby cílů je prioritně dovednost učitele analyzovat učivo a pedagogicky diagnostikovat úroveň žáků, sekundárně dovednost žáků samostatně řídit proces učení vzhledem ke stanoveným výukovým cílům. Podmínkou efektivního řízení výuky je přesná a konkrétní definice cíle, aby bylo možné sledovat a ověřit jeho dosažení. V tomto procesu se prolíná fáze plánování, realizace a dosažení cíle výuky. Při vymezování výukového cíle je důležité určit požadovanou úroveň osvojení daného učiva v jazyce žákovy výkonu. Ve výuce nelze mnohdy jednotlivé typy cílů chápat izolovaně, tedy bez vzájemné propojenosti s ostatními cíli. Výukové cíle pokrývají různé domény kurikula. Pro naše účely jsme si zvolili následující domény kurikula: kognitivní, afektivní, psychomotorickou a osobnostně sociální.

Kognitivní doména kurikula rozvíjí intelekt žáka v rámci získávání znalostí a strukturace informací. Často jde o proces zapamatování si informace, ale jako potenciálně účelnější se jeví zaměření činnosti žáka na poučené a smysluplné jednání v situaci obsahující prvky neznámého, případně na řešení problémových úloh.

Afektivní doména kurikula rozvíjí citové prožívání, postoje, preference a hodnoty žáků. Tento typ domény se zpravidla zaměřuje na projevy v emocionálním chování a na zvnitřňování hodnot žáků. Z hlediska nejvyšší taxonomické úrovně cílů se jedná o takový typ domény kurikula, který utváří vnitřní přesvědčení osobnosti žáka, neboli se podílí na formování osobní životní filozofie každého žáka (srovnej Kalhous, Obst, 2002, s. 285).

Psychomotorická doména kurikula se orientuje na smyslové učení, které pokrývá škálu od bezděčných reflexních pohybů až po ovládání náročných úkonů (hra na klavír, tanec, výslovnost cizího jazyka, manipulace s nástroji). „Pozorování, poslouchání, mluvení a jemná i hrubá koordinace svalů a svalových skupin jsou nejběžnější dovednosti, na nichž jsou psychomotorické cíle založeny“ (Pasch, 1998, s. 51). Psychomotorické cíle se zaměřují na osvojování dovedností při tělesném pohybu, práci s nástroji, při psaní, kreslení nebo řeči.

Osobnostně sociální doménu kurikula charakterizuje blízké sepětí s doménou afektivní. Mezi educačně zajímavé charakteristiky této domény patří skutečnost, že se jí v převážné míře učíme v průběhu celého života. Pro naše účely jsme si specifikovali osobnostně sociální doménu jako platformu pro rozvoj sociální inteligence a sociální kompetence žáků. Poněvadž jsme osobnostně sociální doménu přiřadili jako nový prvek ke známějším, výše zmíněným doménám kurikula, budeme ji charakterizovat podrobněji. Nejprve si vysvětlíme pojmy. Pojem sociální inteligence je uznáván jako reálná individuální psychologická charakteristika, nicméně definování pojmu naráží na odlišná pojetí jeho výkladu (srovnej Výrost, Slaměník eds., 2008, s. 199). Někteří autoři vycházejí z pojetí inteligence E. L. Thorndika (tzv. dvoufaktorová teorie), kde je preferována schopnost a dovednost jedince optimálně komunikovat, upřednostňovat smysl pro spolupráci a nekonfliktní vztahy. Tzv. osobnostní přístup chápání sociální inteligence vychází z předpokladu, že je sociální chování řízeno kognitivními procesy, jakými jsou vnímání, paměť, řešení problémů, uvažování. Individuální rozdíly v chování lidí spočívají v odlišném způsobu získávání zkušenosti a poznatků v sociálních interakcích. Každý člověk si aktivně vytváří souhrn významů a poznatků v těchto situacích. Mezi složky sociální inteligence řadíme: vnímání nálad jiných lidí, schopnost vycházet s jinými lidmi, práce v týmu, akceptování sociálních pravidel, sociální adaptace, umění řešit konflikty, pozitivní působení na okolí, dovednost zaujmout svým jednáním, dovednost empatie, sebeuvědomění si svých vlastních emocí a citů, sebeovládání, sebeúcta, dovednost motivovat se k dosahování cílů, dovednost odříkání si výhod, ale i techniky sociální manipulace aj. Vedle termínu sociální inteligence je důležitým termínem sociální kompetence. Na rozdíl od sociální inteligence má výhradně pozitivní prosociální náboj. Mezi složky sociální kompetence patří: spolupráce, asertivita, sebekontrola, spokojenost v jednání s vrstevníky, zvládání konfliktů aj.

Na rozdíl od afektivní domény kurikula se důraz v osobnostně sociální doméně kurikula zaměřuje na sebeprožívání a sebeovládání žáků nebo na jednání žáků v rámci fungování dobrých mezilidských vztahů. V cílech afektivní domény kurikula je zřetel směřován na činnosti žáků, které postupně napomáhají zvnitřňovat pozitivní životní hodnoty k věcem, k přírodě i ke společnosti. Tyto dvě domény mají průnik v podpoře prosociálních mezilidských vztahů.

Evaluační kritéria pro hodnocení cílů ve fázi definování:

Mezi základní požadavky na výukové cíle řadíme: jednoznačnost (srozumitelnost), komplexnost, soudržnost, kontrolovatelnost, přiměřenost, měřitelnost. Učitel ve fázi plánování výukového cíle může využít níže nabízených otázek k posouzení splnitelnosti cíle podle evaluačních kritérií a k případnému přepracování.

Jednoznačnost (srozumitelnost)

Je formulovaný výukový cíl konkrétní nebo rozpracovaný do konkrétních dílčích cílů?
Dokážou žáci svými slovy vysvětlit, co se po nich žádá?

Komplexnost

Pokrývají definované výukové cíle adekvátně různé domény cílů kurikula?
Vytváří struktura definovaných výukových cílů možnost pokrytí různých úrovní v rámci domény kurikula?

Kontrolovatelnost

Je možné kdykoli v procesu plnění výukového cíle na základě pozorovatelné činnosti žáků ověřit aktuální úroveň dosahování cíle vzhledem k plánovanému výsledku?
Je možné výukový cíl ověřit podle konkrétního kritéria?

Přiměřenost

Je definovaný výukový cíl splnitelný a nabízí zároveň diferencovanou náročnost pro různé typy žáků?
Rozvíjí výukový cíl reálné možnosti žáků?

Konzistentnost (soudržnost)

Jsou definované výukové cíle v rámci zvolené učební jednotky smysluplně provázané?
Směřují cíle určené jako dílčí (nižší) k naplnění cílů hlavních (vyšších)?

V souladu s tzv. Magerovou technikou (Kurelová, 1993) mají cíle obsahovat:

- požadovaný výkon žáka vyjádřený aktivními slovesy
- podmínky výkonu žáka
- normu výkonu

Požadovaný výkon žáka má být vyjádřen formou pozorovatelné činnosti žáka. Požadovaný výkon se definuje jednoznačným klíčovým slovesem v aktivním tvaru (tím se dá lépe ověřit) ve spojení s předmětem činnosti, například: Žák bezchybně definuje Archimédův zákon. Nikoli: Žák zná Archimédův zákon.

Dalšími složkami vymezení cíle jsou podmínky výkonu a norma výkonu. P. Byčkovský (1983) jimi označil: rozsah požadovaného výkonu (například minimální počet úspěšných výsledků nutných k absolvování), vymezení způsobů řešení (určení případných omezení při dosahování požadovaných řešení), vymezení učebních pomůcek, které žák může používat, vymezení prostředí, ve kterém bude cíl plněn (například při používání nástrojů při technické výchově).

Častými chybami při vymezování cíle výuky v edukační praxi bývají následující záměny: cíle se zaměřují s tématem učební hodiny (například: Severní Čechy), cíle se zaměřují s popisem činnosti učitele (například: Předvést činnost vodní turbíny), cíle jsou vyjádřeny příliš obecně (například: Poznat faunu a flóru), cíle připouštějí různé interpretace (například: Žák je připravený na vyučovací hodinu).

Příklady správně definovaného výukového cíle:

- Žák demonstruje na učebních pomůckách Archimédův zákon v laboratorním cvičení ve fyzice.
- Pro získání známky hodnoty „výborně“ žák zaběhne v hodině TV šedesát metrů pod devět sekund.

Pro aplikaci výukových cílů je podnětné následující pravidlo pro učitele: „Řekni žákům, co se naučí, nauč je, co jsi jim slíbil, a vyzkoušej je z toho, co jsi vyučoval“ (Pasch, 1998, s. 109). Je nezbytné skloubit fázi plánování, realizace a ověření cílů výuky tak, aby požadovaná úroveň cíle byla následována odpovídajícími otázkami a učebními činnostmi žáků a hodnocení výkonu žáků odpovídalo požadované náročnosti cíle. Ve fázi ověření výukových cílů dochází k posouzení jak výkonu žáků, tak i k posouzení adekvátnosti učitelova plánovaného cíle.

3 POKYNY K PRÁCI S EVALUAČNÍM NÁSTROJEM (aplikační část manuálu)

V další části výkladu se budeme věnovat konkrétním informacím, jak používat evaluační nástroj. Zaměříme se na instrukce, jak vyplňovat tzv. posuzovací arch, uvedeme si několik příkladů definic výukových cílů ve vybraných doménách kurikula, předložíme nabídku otázek a učebních úloh pro plánované výukové cíle a na závěr si ukážeme hodnoticí škály pro ověření výukových cílů ve výkonech žáků.

Postup vyplňování posuzovacího archu

1. Vyberte téma pro časovou jednotku výuky, v jejímž rámci formulujete výukový cíl nebo cíle.
2. Vyplňte záhlaví posuzovacího archu.
3. Každý vámi definovaný cíl zařadte podle typu do kognitivní, osobnostně sociální, afektivní, psychomotorické domény kurikula a určete úroveň výukového cíle podle taxonomické tabulky. Je na vašem zvážení, zda chcete aplikovat výukové cíle ze všech domén kurikula nebo jen ve vybraných doménách kurikula.
4. V posuzovacím archu pro konkrétní doménu kurikula si udělejte pořadí výukových cílů podle vaší volby. Vytvořte číselný pořadník, kde definovaný cíl číslo jedna znamená pro vás nejvyšší (zásadní) hodnotu, cíl číslo dva nižší (důležitou) hodnotu atd.
5. Výukové cíle ověřujte v rámci zvolené časové jednotky. Nepreferované úrovně cílů v doménách kurikula ignorujte.
6. Pokud se rozhodnete realizovat výukové cíle v rámci zvolených klíčových kompetencí nebo v průřezových tématech, je postup analogický. Vyberte klíčové kompetence z nabídky RVP (k učení, k řešení problému, komunikativní, sociální a personální, občanské, pracovní) nebo z vašeho ŠVP, které chcete aplikovat do výuky. Obdobně postupujte u průřezových témat z nabídky RVP (Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Environmentální výchova, Mediální výchova) nebo z vašeho ŠVP. V RVP je u každé klíčové kompetence nebo průřezového tématu vytvořen seznam plánovaných cílů. Je možné vybrat libovolný počet z této nabídky výukových cílů, případně vybírejte z nabídky vašeho ŠVP. Výukové cíle z vybrané klíčové kompetence přiřadte k odpovídající doméně kurikula.
7. Do posuzovacího archu vepište plánované otázky a učební úlohy pro žáky v rámci převedení plánovaného výukového cíle do učební činnosti žáků.
8. Pokuste se posoudit, zda otázky a učební úlohy odpovídají plánovanému výukovému cíli. Své posouzení zaznamenejte do posuzovacího archu.
9. Po realizaci zvolené jednotky výuky (například prostřednictvím výkladu a procvičování učiva nebo zkoušením žáků) vyplňte v posuzovacím archu aktuální stav splnění výukového cíle podle vámi zvolené škály.
10. Pro přehlednost barevně rozlište úspěšně splněné cíle a neúspěšné cíle.
11. Srovnajte zaznamenané rozdíly mezi fázemi plánování, realizování a ověření výukových cílů. Zaměřte se při analýze výsledků měření i na náročnost stanovených výukových cílů. Rovněž se pokuste zaměřit na porovnání výsledků v různých doménách kurikula.
12. V případě neuspokojivých podprůměrných skóre u výsledných zjištění je nezbytné provést novou analýzu učiva výuky a strukturu analýzy učebních činností žáků.

Příklad práce učitele s výukovým cílem v kognitivní doméně kurikula opatřený výkladem

Učitel zvolí podle svého zvážení výukové cíle z jednotlivých domén kurikula (viz Přílohy) a určí si priority podle číselného pořadí (**1 = nejvyšší priorita, zásadní výukový cíl**).

Například z kognitivní domény kurikula bude preferovat následující cíle na úrovni *aplikovat* Bloomovy revidované verze taxonomie:

- 1. žáci v hodině ekonomie uvedou na konkrétním příkladu z jakékoli společenské oblasti fungování principu tržního hospodářství
- 1. žáci správně roztřídí ze seznamu služeb ty, které spadají pod neziskový sektor a které pod podnikatelský sektor

V kognitivní doméně kurikula si dále učitel zvolí následující cíle, například na úrovni *zapamatovat*, kterým udělí nižší stupeň priority (**2 = důležitý výukový cíl**):

- 2. po prostudování učiva žáci vyjmenují základní pojmy, které souvisejí s fungováním tržního hospodářství
- 2. na základě výkladu učitele žáci správně zopakují rozdíly mezi principy tržního hospodářství v ČR a principy socialistické ekonomiky v bývalé ČSSR

Potenciálně si v případě úspěšných výkonů žáků učitel definuje výukový cíl na úrovni *hodnotit* (**3 = vhodný výukový cíl**):

- 3. žáci prostřednictvím věcné argumentace v diskuzi obhájí své názory v problematice ekonomické globalizace

Procedura ověření výukových cílů v kognitivní doméně kurikula se zakládá na dvou činnostech učitele:

- Učitel určí podle taxonomických tabulek v doménách kurikula, na jaké úrovni žáci předvedli své výkony a na jaké úrovni byly žákům otázky nebo učební úlohy zadány
- Učitel posoudí kvalitu těchto výkonů žáků podle jím zvolené škály

To znamená, že výkony žáků v kognitivní doméně kurikula budou zaznamenávány podle toho, jaké otázky či učební úlohy učitel žákům zadával a jaké odpovědi žáci vyprodukovali. Rozpory mezi těmito fázemi je důležité zaznamenat do posuzovacího archu.

V následující tabulce č. 1 si předvedeme simulaci průběhu plnění fáze plánování, realizace, ověření u vybraného výukového cíle z kognitivní domény kurikula.

Tab. 1: Ukázka možného nesouladu mezi fázemi plánování, realizace, ověření cílů v kognitivní doméně kurikula na téma Tržní hospodářství a globalizace

Plánovaný výukový cíl v kognitivní doméně kurikula (3 = vhodný výukový cíl)	3. Žáci prostřednictvím věcné argumentace v diskuzi obhájí své názory v problematice ekonomické globalizace
<i>Poznámka:</i> Žáci obhájí = úroveň hodnotit v KG 5, rozuměj v kognitivní doméně kurikula na úrovni hodnotit v Bloomově revidované verzi taxonomické tabulky (viz Přílohy)	
Realizace výukového cíle ve výuce (skutečně vyřčené otázky učitelem v rámci skupinové diskuze + zadané úlohy v rámci individuální práce)	<p>Otázky:</p> <p>a, Dokážete vyjmenovat typy globalizace? (KG 1)</p> <p>b, Umíte svými slovy vysvětlit, co znamená ekonomická globalizace? (KG 2)</p> <p>c, Dokážete pomocí vlastních argumentů obhájit nebo vyvrátit, zda ekonomická globalizace může způsobit devastaci životního prostředí? (KG 5)</p> <p>d, Jaká řešení vás napadají, kdybyste chtěli podpořit zachování malých obchodů a drobných výrobců ve svém městě? (KG 6)</p> <p>Učební úlohy:</p> <p>1, Vymyslete příklad, na kterém prokážete fungování ekonomické globalizace. (KG 3)</p> <p>2, Po prostudování vybraných článků v učebnici roztřídte, které aktivity lidí způsobují posílení konzumního způsobu života a které jeho oslabení. (KG 4)</p>
Ověření výukového cíle ve výkonech žáků	<p>Odpovědi při skupinové diskuzi:</p> <p>a, Globalizaci dělíme například na ekonomickou, dopravní, informační, kulturní, environmentální. (KG 1)</p> <p>b, Globalizace je podle mě jako televize, protože se lidé na celém světě dozvědí o všech událostech! (KG 2)</p> <p>b, Globalizace je proces propojování světa zvláště skrze tržní hospodářství. (KG 1)</p> <p>b, Příkladem důsledků globalizace jsou nahrávky šikany ve škole na internetu. (KG 3)</p> <p>c, bez odpovědi</p> <p>d, bez odpovědi</p> <p>Odpovědi na učební úlohy:</p> <p>1, Například na sídlišti zaniklo kino, poněvadž lidé chodí raději do multiplexu. (KG 3)</p> <p>2, Po přečtení článků v učebnici si myslím, že konzumerismus podporuje lhostejnost lidí. (KG 2)</p> <p>2, Konzumní způsob života je, když lidé chodí do supermarketu a multiplexů a sami nic nevymyslí. (KG 2)</p>

V následující tabulce si výše zmíněnou simulaci otázek a odpovědí v rámci plnění výukového cíle převedeme do úrovně Bloomovy revidované taxonomické tabulky v kognitivní doméně kurikula.

Tab. 2: Příklad zmapování výsledných činností realizovaných v rámci jednoho výukového cíle v kognitivní doméně kurikula na téma Tržní hospodářství a globalizace

Plánovaný výukový cíl dle taxonomické úrovně v kognitivní doméně kurikula (tučný a podtržený)	Realizace výukového cíle učitelem uskutečněná otázkami a učebními úlohami	Ověření výukového cíle ve výkonech žáků	Úroveň výkonů žáků podle zvolené hodnoticí škály
Tvořit (= KG 6)	Otázka d: (KG 6)	Na otázku d: bez odpovědi	Nesplněno
Hodnotit (= KG 5)	Otázka c: (KG 5)	Na otázku c: bez odpovědi	Nesplněno
Analyzovat (= KG 4)	Učební úloha 2: (KG 4 nebo DT 2)		Nesplněno
Aplikovat (= KG 3)	Učební úloha 1: (KG 3)	Na otázku b: (KG 3)	Splněno nad plán
		Na uč. úlohu 1: (KG 3)	Splněno zcela
Porozumět (= KG 2)	Otázka b: (KG 2)	Na otázku b: (KG 2)	Splněno zcela
		Na uč. úlohu 2: (KG 2 nebo DT 1)	Splněno pod plán
		Na uč. úlohu 2: (KG 2 nebo DT 1)	Splněno pod plán
Zapamatovat (= KG 1)	Otázka a: (KG 1)	Na otázku a: (KG 1)	Splněno zcela
		Na otázku b: (KG 1)	Splněno pod plán

Zkratky: KG – v kognitivní doméně kurikula na úrovni 1-6 v Bloomově revidované verzi taxonomické tabulky (viz Přílohy)

DT – v kognitivní doméně kurikula na úrovni 1-5 v taxonomii učebních úloh dle Dany Tollingerové (viz Přílohy)

Použité škály (vysvětlení škál níže v textu): splněno zcela – splněno v jiné úrovni – splněno mimo plán – splněno částečně (v případě produkce správných i nesprávných odpovědí žáků) – nesplněno

Komentář k tabulkám 1 a 2:

Z tab. 2 můžeme vyčíst, že žáci ve svých výkonech dokázali kromě dvou neznalostí poskytovat relativně správné informace k učivu. Na druhou stranu je zřejmé, že žáci nedokázali odpovídat na otázky a učební úlohy na úrovni náročnějších myšlenkových operací (KG 4-6 = analyzovat, hodnotit, tvořit). Červené pozadí ve výkonech žáků znamená nesplnění učitelových požadavků, což se stalo třikrát. Nejčastěji se pohybovali na úrovni KG 2 = porozumět. Pouze v jednom případě žák podal výkon nad očekávaný plán (zelené pozadí). Ve dvou případech odpovědi plně korespondovaly se zadanými otázkami (žluté pozadí). Vzhledem k absenci škály splněno částečně lze předpokládat, že se žáci obávali chybných odpovědí a sdělovali proto spíše zaručené či ověřené informace.

Z pohledu učitele lze tabulku 2 chápat jako kontrolu, v čem se mu při realizaci výukového cíle podařilo korespondovat s jeho plánem. V našem příkladu učitel položil otázku na úrovni KG 5 (hodnotit) pouze v jednom případě. Vzhledem k plánovanému výukovému cíli, který byl na této úrovni (hodnotit), považujeme jednu otázku za nedostatečné množství k ověření výukového cíle. Ostatní otázky učitel položil na jednodušších úrovních podle revidované verze Bloomovy taxonomické tabulky. Pokud učitel nejprve zadává méně náročné otázky oproti plánovanému cíli, může to být v případě provázanosti těchto otázek vhodným didaktickým prostředkem k postupnému směřování k dosažení výukového cíle. Důležitou podmínkou však je, aby přešel k otázkám na taxonomické úrovni odpovídající plánovanému výukovému cíli a poté ověřoval kvalitu jeho splnění. V jednom případě učitel zadal otázku na úrovni vyšší, než byl plánovaný výukový cíl. V takovém případě je nutné, aby si učitel byl vědom, jak náročný úkol žákům sděluje, a podle toho i hodnotil jejich výkony.

Poznámka:

Kromě kognitivní domény kurikula nelze v ostatních doménách kurikula podobné porovnávání úrovní náročnosti mezi fázemi plánování výukového cíle, realizací a ověřením používat. V případě afektivní domény kurikula jsou výukové cíle postaveny na zvnitřňování hodnot a postojů žáků, takže otázky nebo učební úlohy nemají funkci zkušební, ale spíše motivační a výchovnou.

Samo ověření výukového cíle v této doméně je složité, poněvadž naplnění cíle je součástí nastavení hodnot u každého žáka. Učitel tak pouze odhaduje podle projevů chování žáků, jak se tyto výukové cíle podařilo naplnit.

V případě psychomotorické domény kurikula je sice důležité klást otázky a učební úlohy v souladu s taxonomií výukového cíle, ale v tomto případě jde spíše o posouzení úspěchu či neúspěchu při provedení žádaného převážně pohybového výkonu žáka. Vzhledem ke konkrétním pokynům učitele při používání výukových cílů v psychomotorické doméně kurikula je nesmyslné předpokládat, že by žák vykonal jinou aktivitu. Na druhou stranu je v této doméně kurikula nutná kontrola srozumitelnosti sdělení výukového cíle.

V osobnostně sociální doméně kurikula nejsou mezi úrovněmi v taxonomické tabulce hierarchické vztahy. Měřítkem je míra přebytku nebo nedostatku žádaného projevu v chování žáků, přičemž výukové cíle v interpersonální části taxonomické tabulky může učitel snadněji a prokazatelněji ověřovat. Intrapersonální část taxonomické tabulky má podobný problém s ověřením výukového cíle jako v afektivní doméně kurikula.

Tab. 3: Popis a doporučení k zhodnocení výukového cíle podle škály v kognitivní doméně na téma Tržní hospodářství a globalizace pro přípravu učitele

Škála slovního hodnocení	Popis a doporučení pro učitele po fázi ověření výukového cíle	Popis a doporučení k výkonu žáků v rámci dosažení výukového cíle
splněno zcela	Cíl se podařilo učiteli ve fázi realizace splnit podle plánu. Otázka, případně učební úloha byla položena v souladu s vymezeným plánem.	Žák úspěšně splnil zadaný výukový cíl.
splněno na jiné úrovni	Učitel se dopustil pochybení, když jeho učební úloha nebo otázka pro žáky byla náročnější než plánovaný výukový cíl. <i>V tomto případě je potřebné, aby učitel znovu provedl analýzu učebních činností žáků a porovnal ji se svým plánem.</i>	Žák prokázal splnění výukového cíle, ovšem oproti původnímu plánovanému cíli byla fáze sdělení cíle učitelem posunuta na jinou úroveň v rámci taxonomické tabulky.
splněno nad/pod plán	Učitel zadal žákům výukový cíl, který žáci buď zcela nepochopili anebo se rozhodli tento cíl obejít. <i>V tomto případě je potřebné, aby byl výukový cíl přeformulován do jednoznačnější podoby, zvláště použitím klíčového slovesa. Druhou variantou je rovněž rozložení výukového cíle na vícero jednodušších podcílů. Dalším vysvětlením je, že žáci nerozumějí učivu nebo se učivo odmítli naučit. V tomto případě může učitel vedle podpory studentů k vyšší motivaci se učít provést novou analýzu učiva, která by lépe korespondovala s analýzou učebních činností žáků.</i>	Žák splnil podle taxonomické tabulky jinou úroveň učební úlohy či otázky, než po něm bylo požadováno. <i>V případě, že žák původní výukový cíl vyřešil a svůj úkol splnil nad plán, je na zvážení učitele, zda nezadává příliš jednoduché cíle, resp. nepodceňuje výkonnost žáka. Zároveň se může jednat i o projev zvýšené motivace žáka věnovat se danému učivu. Na druhou stranu se může také jednat o taktiku žáka vykonat v případě své neznalosti odpovědi na položené otázky nebo na zadané učební úlohy jakýkoli kvalitativně nižší učební výkon, jen aby získal shovívavější hodnocení učitele.</i>
splněno částečně	Učitel v tomto případě pracuje s chybou žáka jako s přirozeným jevem procesu vzdělávání. <i>V tomto případě je vhodné výukový cíl rozložit na jednodušší dílčí podcíle, jejichž prostřednictvím žák redukuje chybu či nepřesnosti při plnění cíle.</i>	Žák měl snahu zadaný úkol řešit, výsledek jeho počínání však vykazuje správné, ale rovněž i chybné údaje.
nesplněno	Výukový cíl učitele byl buď chybně formulován a tím nepochopen žáky nebo se jednalo o příliš náročný výukový cíl, na který žáci nebyli schopni úspěšně reagovat. <i>Učitel je zde nucen vypracovat jiný systém výkladu, procvičování nebo zkoušení učiva. Vhodné je i vytvořit novou diagnostiku příčin neúspěchu žáků.</i>	Žák zadaný úkol nesplnil anebo jej vůbec neřešil.

Doporučení k procesu dosahování výukového cíle:

- Učitel by si měl promyslet, jaké jsou podmínky výkonu žáka, norma výkonu žáka, náročnost/přiměřenost výukového cíle. Výukový cíl by měl korespondovat v jednotlivých fázích (plánování, realizace a ověření cíle), jak je uvedeno v osnově pracovního postupu. Na základě takto analyzovaného popisu může učitel snadněji řešit problémové partie.
- Ověření výukového cíle se počítá poměrově ve dvou kategoriích: podle úspěšnosti výkonů žáků na otázky a učební úlohy a podle odlišnosti výkonů žáků oproti původnímu plánu. Četnost podílů správně a nesprávně vyřešených úloh lze analyzovat podle stanovené normy výkonu. Například minimálně 75 % odpovědí žáků musí být správných, aby byli žáci hodnoceni úspěšně, v případě učitele je nutná 100% přesnost, resp. soulad mezi fází plánování a realizace výukového cíle, aby byl jeho výkon považován za úspěšný.
- U osobnostně sociální domény kurikula nejsou výukové cíle hierarchicky ani kumulativně uspořádané. Úrovně výukových cílů tak teoreticky mají stejnou obtížnost. Je vhodné z tohoto důvodu používat přiměřený počet těchto cílů na jednotku výuky; raději méně než více.
- Úroveň dosažení výukového cíle učitel posuzuje ve výkonech žáků. Naplnění cíle může učitel zaznamenat pomocí slovního hodnocení (splněno zcela – splněno v jiné úrovni – splněno mimo plán – splněno částečně – nesplněno), dále pomocí vyjádření v procentech (splněno na: 100 % – 75 % – 50 % – 25 % – 0 %), případně známkováním jako ve škole, bodováním apod.
- Při analýze výsledků v posuzovacím archu by měl učitel sledovat, zda žákům stanovuje obtížné nebo málo náročné úrovně výukových cílů, zda se tyto výukové cíle prolínají všemi doménami kurikula anebo se zaměřuje jen na jednu doménu. Výběr náročnosti výukových cílů a výběr domén kurikula záleží rovněž na učitelově odhadu podmínek výuky, na pedagogické diagnóze žáků, na učitelově pojetí výuky, na jím zastávaných prioritách ve výuce, na požadavcích ŠVP, na typu učebního předmětu atd.
- Přestože učitel může dosahovat souladu mezi fázemi plánování, realizace a ověření výukového cíle, nelze ještě tímto konstatovat vysokou kvalitu jeho práce. Důvodem souladu mezi zmíněnými fázemi může být například nízká náročnost cílových požadavků. Proto může být důležitým ukazatelem kvality práce učitele s výukovými cíli, zda dokáže zařadit i nejvyšší úroveň náročnosti ve zvolené taxonomii cílů.
- Učitel by měl zadávat otázky a učební úlohy pro žáky nejčastěji v té úrovni taxonomické tabulky, v jaké je definován plánovaný výukový cíl.
- Pokud se jedná o taxonomickou tabulku s hierarchickými vztahy mezi úrovněmi cílů (jedná se o tabulky v kognitivní, psychomotorické i afektivní doméně kurikula), pak může učitel volit i otázky s nižšími úrovněmi výukových cílů, než je úroveň v plánovaném výukovém cíli.
- Pokud učitel výjimečně zvolí z hlediska náročnosti otázky z vyšších úrovní v taxonomické tabulce, než jakou zvolil úroveň plánovaného výukového cíle, pak musí tento krok zohlednit i ve fázi ověření výukového cíle.
- Pokud dojde k častému uskutečňování neplánovaných výkonů žáků, je potřebné, aby učitel promyslel náročnost a srozumitelnost zadání výukových cílů. Na druhou stranu občasně výkony žáků mimo plánované výukové cíle mohou být důkazem zájmu žáků o probírané učivo. Další vysvětlení lze nalézt v potřebě žáků věnovat se i jiným otázkám a učebním úlohám, než určil učitel.
- Učitel by si měl po ověření cíle promyslet, co je potřebné propříště udělat stejně nebo naopak co změnit, aby se na dosažený výukový cíl dařilo kontinuálně navazovat.

Fáze plánování výukových cílů

V této části si představíme příklady navržených výukových cílů pro žáky v jednotlivých doménách kurikula po učitelově analýze učiva a analýze učebních činností žáků v rámci jednoho předmětu.

Výukový předmět: dějepis

Téma: Jak se lidé zdobili a žili v době bronzové

Jednotka výuky: blok výuky v rozsahu jednoho měsíce

Výběr výukových cílů v kognitivní doméně kurikula:

Zdroj: revize Bloomovy taxonomie v dimenzi kognitivních procesů (viz Přílohy)

Úrovně: zapamatovat – porozumět – aplikovat – analyzovat – hodnotit – tvořit

- Žáci vyjmenují pravěké kultury, které používaly bronzové šperky
- Žáci porovnají druhy bronzových šperků
- Žáci zhodnotí náročnost výroby šperků vzhledem k pracovním nástrojům tehdejší doby
- Žáci lokalizují regiony s výskytem nálezů bronzových šperků na našem území
- Žáci vysvětlí proces zpracování bronzu
- Žáci vytvoří příběh pohřbívání významného velmože v době bronzové
- Žáci obhájí svou volbu umístění pravěkého kmene v přírodním terénu

Tab. 4: Příklad fáze plánování dvou výukových cílů v kognitivní doméně kurikula v rámci vyplnění posuzovacího archu v dějepisu (bez záhlaví)

FÁZE FORMULOVÁNÍ VÝUKOVÝCH CÍLŮ UČITELEM – PLÁN	
Vámi preferované plánované cíle: doména kognitivní	Vaše zařazení úrovně cíle dle Bloomovy taxonomické tabulky v kognitivní doméně kurikula
1, Žáci porovnají druhy bronzových šperků	Úroveň: porozumění
2, Žáci lokalizují regiony s výskytem nálezů bronzových šperků na našem území	Úroveň: porozumění

Poznámka: Číslování výukových cílů odpovídá učitelovým prioritám (1 = nejvyšší priorita, zásadní výukový cíl atd.)

Výběr výukových cílů v afektivní doméně kurikula:

Zdroj: Kratwohlova taxonomie (viz Přílohy)

Úrovně: vnímání – reagování – oceňování hodnoty – integrování hodnot – začlenění systému hodnot do charakterové struktury osobnosti – charakterová vyhraněnost

- Žáci si vytvoří kladný vztah k archeologickým památkám naší historie
- Žáci kriticky reagují na ideologickou manipulaci ve vybraných textech o českých dějinách
- Žáci akceptují hodnotu trpělivosti a preciznosti při zakreslování archeologických nálezů
- Na základě výkladu o práci archeologa žáci v diskuzi docení význam této vědní disciplíny pro českou kulturu
- Na základě výroby jednoduchého šperku si žáci utváří úctu k rukodělné práci
- Při plnění úloh v projektu žáci pracují s chybou jako přirozenou součástí procesu učení
- Žáci se ochotně angažují při získávání zpráv o archeologických raritách v jihomoravském regionu

Tab. 5: Příklad fáze plánování dvou výukových cílů v afektivní doméně kurikula v rámci vyplnění posuzovacího archu v dějepisu (bez záhlaví)

FÁZE FORMULOVÁNÍ VÝUKOVÝCH CÍLŮ UČITELEM – PLÁN	
Vámi preferované plánované cíle: doména afektivní	Vaše zařazení úrovně cíle dle Kratwohlovy taxonomické tabulky v afektivní doméně kurikula
1, Žáci se ochotně angažují při odhalování archeologických rarit v jihomoravském regionu	Úroveň: oceňování hodnoty
2, Žáci kriticky reagují na ideologickou manipulaci ve vybraných textech o českých dějinách	Úroveň: reagování

Poznámka: Číslování výukových cílů odpovídá učitelovým prioritám (1 = nejvyšší priorita, zásadní výukový cíl atd.)

Výběr výukových cílů v psychomotorické doméně kurikula:

Zdroj: taxonomie Simpsonové nebo taxonomie Davea (viz Přílohy)

1. **taxonomie Simpsonové:** vnímání – zaměřenost – řízení pohybové reakce – automatizace jednodušších pohybových dovedností – automatizace komplexních pohybových dovedností – schopnost motorické adaptace – motorická tvořivost
2. **taxonomie Davea:** imitace – praktické cvičení – zpřesňování – koordinace – automatizace.
 - Žáci vytvoří podle šablony jednoduché bronzové šperky prostřednictvím drátenických technik
 - Žáci na základě výkladu v učebnici demonstrují manipulaci s nástroji na výrobu bronzových šperků
 - Žáci navrhnu v pracovní skupině prototyp originálního šperku
 - Žáci podle slovní instrukce vytvoří schéma odlévání bronzu do formy
 - Žáci z připravených surovin vymodelují keramickou nádobu
 - Žáci správně roztřídí bronzové předměty na ozdoby a pracovní nástroje pomocí hmatového vnímání

Tab. 6: Příklad fáze plánování dvou výukových cílů v psychomotorické doméně kurikula v rámci vyplnění posuzovacího archu v dějepisu (bez záhlaví)

FÁZE FORMULOVÁNÍ VÝUKOVÝCH CÍLŮ UČITELEM – PLÁN	
Vámi preferované plánované cíle: doména psychomotorická	Vaše zařazení úrovně cíle dle taxonomické tabulky v psychomotorické doméně kurikula
1, Žáci navrhnu v pracovní skupině prototyp originálního šperku	Úroveň: motorická tvořivost
2, Žáci vytvoří podle šablony jednoduché bronzové šperky prostřednictvím drátenických technik	Úroveň: imitace

Poznámka: Číslování výukových cílů odpovídá učitelovým prioritám (1 = nejvyšší prioritá, zásadní výukový cíl atd.)

Výběr výukových cílů v osobnostně sociální doméně kurikula:

Zdroj: cíle v klíčových kompetencích RVP, Cisořská, 2003, Valenta, 2003 (viz Přílohy)

Úroveň: intrapersonální kompetence – interpersonální kompetence

- Při zpracování projektu žáci vyjadřují týmovou pracovní podporu všem členům skupiny
- V rámci řešení problémové úlohy žáci spolupracují v pozitivní atmosféře
- Žáci aktivně vystupují proti projevům negativismu při řešení problémové úlohy
- Při sdělování vlastních názorů žáci jednájí asertivně
- Při hledání příčin neúspěchu v komunikaci každý ze žáků používá sebereflexi
- Žáci kultivovaně sdělují věcné argumenty vůči svým oponentům v diskusi.
- Žáci rozpoznají nerespektující komunikaci u druhých i u sebe (například manipulaci, nevyžádané rady)

Tab. 7: Příklad fáze plánování dvou výukových cílů v osobnostně sociální doméně kurikula v rámci vyplnění posuzovacího archu v dějepisu (bez záhlaví)

FÁZE FORMULOVÁNÍ VÝUKOVÝCH CÍLŮ UČITELEM – PLÁN	
Vámi preferované plánované cíle: doména osobnostně sociální	Vaše zařazení úrovně cíle dle taxonomické tabulky v osobnostně sociální doméně kurikula
1, Žáci aktivně vystupují proti projevům negativismu při řešení problémové úlohy	Úroveň: řešení problémů
2, Žáci kultivovaně sdělují věcnou kritikou argumenty vůči svým oponentům v diskusi	Úroveň: komunikace a spolupráce

Poznámka: taxonomie cílů v osobnostně sociální doméně kurikula není hierarchická. Číslování výukových cílů odpovídá učitelovým prioritám (1 = nejvyšší prioritá, zásadní výukový cíl atd.).

Fáze realizace výukových cílů

U každého výukového cíle učitel nejprve seznámí své žáky s obsahem cíle přečtením jeho formulace. Teprve potom se věnuje převedení výukového cíle do činnosti, která se děje prostřednictvím zadávání učebních úloh a pokládáním otázek.

Do posuzovacího archu učitel provede záznam plnění cíle, což znamená výpis připravených otázek a učebních úloh pro žáky. U otázek i učebních úloh je důležité určení úrovně podle taxonomické tabulky v určité doméně kurikula. Připomínáme, že formulace výukového cíle byla již uvedena v tabulce pro fázi plánování.

Učitel podle úrovně preferovaných výukových cílů například v kognitivní doméně kurikula může analyzovat, jak náročné myšlenkové činnosti u žáků prosazuje. Způsob ověření výukového cíle je plně v kompetenci učitele. To znamená, že si podle svého zájmu určí vzorek žáků nebo celou třídu, prostřednictvím jejichž učebních výkonů bude hodnotit kvalitu plnění výukového cíle.

Následující příklady realizovaných výukových cílů pro žáky v jednotlivých doménách kurikula pomocí učebních úloh a otázek jsou pro přehlednost doplněny i fází ověření výukového cíle. Pro úplnost si připomeneme výukové cíle z předchozí kapitoly.

Plánované výukové cíle v kognitivní doméně kurikula (číslované podle důležitosti):

1. Žáci porovnají druhy bronzových šperků.
2. Žáci lokalizují regiony s výskytem nálezů bronzových šperků na našem území.

Tab. 8: Příklad fáze realizace a ověření dvou výukových cílů v kognitivní doméně kurikula v rámci vyplnění posuzovacího archu v dějepisu (bez záhlaví)

FÁZE REALIZACE: PŘEVEDENÍ VÝUKOVÝCH CÍLŮ DO ČINNOSTI UČITELE V DOMÉNĚ KOGNITIVNÍ	
Otázky a úlohy, jimiž aktivizujete žáky ke splnění plánovaných výukových cílů	Vaše posouzení úrovně kladených otázek podle revidované verze Bloomovy taxonomie a učebních úloh podle taxonomie D. Tollingerové
1, Který bronzový šperk z následujícího výběru měl ozdobnou i praktickou funkci: spona, náramek, náušnice? Zdůvodněte proč.	Úroveň: porozumění
Učební úloha 1: Prostudujte podle obrázků bronzové nálezy a rozdělte je podle způsobu používání (ozdoba, zbraň, symbol moci, textilní doplněk)	Úroveň: jednoduchá myšlenková operace s poznatky – úlohy na třídění (kategorizace a klasifikace)
2a, Dokážete vyjmenovat, jaké kultury existovaly na našem území v době bronzové?	Úroveň: zapamatování
2b, Co je charakteristické pro kulturu popelnicových polí?	Úroveň: zapamatování nebo porozumění
Učební úloha 2: Prostudujte z odborné literatury způsoby zpracování kovů v době bronzové a vysvětlete jejich význam pro život tehdy žijících lidí	Úroveň: složitá myšlenková operace s poznatky – úlohy na výklad
FÁZE OVĚŘENÍ VÝUKOVÉHO CÍLE V UČEBNÍCH VÝKONECH ŽÁKŮ V DOMÉNĚ KOGNITIVNÍ	
Odpovědi žáků	Vaše zhodnocení kvality odpovědí žáků a vypracovaných učebních úloh
1, Ozdobnou i praktickou funkci měla pouze spona, protože kromě okrasného vzhledu sloužila k sepínání oděvu	Splněno zcela (úroveň porozumění)
1, Žádný...	Nesplněno (bez prokázání znalosti v problematice)
1, Myslím, že to je náušnice, vím jen, že jsem je viděl v Moravském muzeu a že doba bronzová je před dobou železnou.	Splněno částečně (poznatek na úrovni zapamatování)
Učební úloha 1:	Správné vyřešení úkolu provedlo 50 % žáků, částečně správně 20 % žáků, nesprávně 30 % žáků = zvládnuto s malými obtížemi

Odpovědi žáků	Vaše zhodnocení kvality odpovědí žáků a vypracovaných učebních úloh
2a. Byla to kultura lužická nebo únětická. Tyto kultury se vyskytovaly i mimo naše území.	Splněno zcela (úroveň zapamatování)
2a. Na jižní Moravě to byla například kultura podolská podle nálezů v obci Podolí u Brna. Podle mě se jedná o jednu z nejdůležitějších lokalit u nás, protože v hrobce pod kamennou mohylou byl možná pohřbený langobardský král Macho.	Splněno zcela (úroveň zapamatování + splněno nad plán: úroveň hodnocení)
2b. Byla to kultura, která třídila odpadky.	Nesplněno (bez prokázání znalosti v problematice)
2b, Mrtvé zpopelnili a pak pohřbívali do uren a mohyl.	Splněno zcela (úroveň zapamatování nebo porozumění)
Učební úloha 2:	Správné vyřešení úkolu provedlo 75 % žáků, nesprávně 25 % žáků = zvládnuto

Škály hodnocení pro kolektivní učební úlohy v kognitivní doméně kurikula:

- zvládnuto bez chyb (excelentně) = 80-100 % zvoleného vzorku žáků
- zvládnuto = 60-79 % zvoleného vzorku žáků
- zvládnuto s malými obtížemi = 40-59 % zvoleného vzorku žáků
- zvládnuto s většími obtížemi = 20-39 % zvoleného vzorku žáků
- nezvládnuto = 0-19 % zvoleného vzorku žáků

Škály hodnocení pro otázky a pro individuální učební úlohy v kognitivní doméně kurikula:

- splněno zcela
- splněno na jiné úrovni
- splněno nad/pod plán
- splněno částečně (v případě produkce správných i nesprávných odpovědí žáků)
- nesplněno

Plánované výukové cíle v afektivní doméně kurikula (číslované podle důležitosti):

1. Žáci se ochotně angažují při získávání zpráv o archeologických raritách v jihomoravském regionu.
2. Žáci akceptují hodnotu trpělivosti a preciznosti při zakreslování archeologických nálezů.

Tab. 9: Příklad fáze realizace a ověření dvou výukových cílů v afektivní doméně kurikula v rámci vyplnění posuzovacího archu v dějepisu (bez záhlaví)

FÁZE REALIZACE: PŘEVEDENÍ VÝUKOVÝCH CÍLŮ DO ČINNOSTI UČITELE V DOMÉNĚ AFEKTIVNÍ	
Otázky a úlohy, jimiž aktivizujete žáky ke splnění plánovaných výukových cílů	Vaše posouzení úrovně kladených otázek a učebních úloh podle Kratwohlovy taxonomie
1, Jak náročné pro vás bylo zjišťování archeologických zajímavostí v našem regionu? Můžete podrobně vylíčit svou práci?	Úroveň: reagování
Učební úloha 1, Předložte své nálezy a zprávy v souladu s postupem dokumentace archeologa profesionála	Úroveň: reagování
2, Představte si, že chcete být slavným archeologem. Jaké vlastnosti byste si přáli do vínku?	Úroveň: reagování nebo oceňování hodnoty
Učební úloha 2, Vyzkoušejte si zakreslení střepu takovým způsobem, abyste se svým výsledkem byli maximálně spokojeni. Napište, co při této práci nejvíce oceňujete.	Úroveň: oceňování hodnoty

FÁZE OVĚŘENÍ VÝUKOVÉHO CÍLE V UČEBNÍCH VÝKONECH ŽÁKŮ V DOMÉNĚ AFEKTIVNÍ	
Odpovědi žáků	Vaše zhodnocení kvality odpovědí žáků a vypracovaných učebních úloh
1, Při hledání rarit jsem vycházela ze studia knih a z výkladu pana archiváře. Moc mě bavilo studovat záhady a významné nálezy umístěné v depozitáři. Někdy se mi snad podaří studovat archeologii na vysoké...	Splněno v úplném souladu s cílem
1, Měl jsem možnost jet s bráchou na vykopávky do terénu. To se se studiem nedá srovnat! Paráda!	Splněno v úplném souladu s cílem
1, Mně to moc nebavilo, všechno mi přijde stejný, nudný...	Nesplněno
Učební úloha 1,	Učitel hodnotí dle předvedených prezentací
2, Asi pracovitost	Splněno s připomínkou
2, Já si myslím, že to bude hlavně odolnost a velká trpělivost. Navíc kopat v jámě je nebezpečné.	Splněno v částečném souladu s cílem
Učební úloha 2,	Učitel hodnotí dle popisu žáků.

Škály hodnocení pro otázky a pro učební úlohy v afektivní doméně kurikula:

- Splněno v úplném souladu s cílem
- Splněno v částečném souladu s cílem
- Splněno s připomínkou
- Splněno s výhradou
- Nesplněno

V afektivní doméně kurikula jsou v Kratwohlově taxonomické tabulce úrovně (někteří autoři používají termín kategorie) výukových cílů uspořádány hierarchicky. Učitel tak teoreticky může rozlišovat míru žákova ztotožnění se s určitou hodnotou nebo postojem. Protože se ale jedná o vnitřní přesvědčení každého žáka, do kterého učitel nevidí, je fáze ověření výukového cíle v této doméně velmi náročná. Učitel se může sice opřít o metodu pozorování projevů žáků, nicméně ani z pozorování nelze dělat okamžité závěry či hodnocení. Podobně jako v doméně osobnostně sociální se jedná o dlouhodobější výchovný proces utváření osobností žáků. Základem úspěchu je v této doméně kurikula vytvoření pozitivního klimatu třídy s otevřenými vztahy a přirozenou komunikací. Výčet těchto podmínek pochopitelně platí i v ostatních doménách kurikula, nicméně v afektivní a v osobnostně sociální doméně můžeme metaforicky potvrdit tento fakt dvojnásob.

Plánované výukové cíle v psychomotorické doméně kurikula (číslované podle důležitosti):

1. Žáci v pracovní skupině navrhnu prototyp originálního šperku.
2. Žáci vytvoří podle šablony jednoduché bronzové šperky prostřednictvím drátenických technik.

Tab. 10: Příklad fáze realizace a ověření dvou výukových cílů v psychomotorické doméně kurikula rámci vyplnění posuzovacího archu v dějepisu (bez záhlaví)

FÁZE REALIZACE: PŘEVEDENÍ VÝUKOVÝCH CÍLŮ DO ČINNOSTI UČITELE V DOMÉNĚ PSYCHOMOTORICKÉ	
Učební úlohy, jimiž aktivizujete žáky ke splnění plánovaných výukových cílů	Vaše posouzení úrovně kladených učebních úloh podle taxonomie Davea a podle taxonomie Simpsonové
Učební úloha 1, Navrhněte v pracovní skupině prototyp originálního šperku	Úroveň: motorická tvořivost
Učební úloha 2, Vytvořte podle šablony jednoduché bronzové šperky prostřednictvím drátenických technik	Úroveň: imitace
FÁZE OVĚŘENÍ VÝUKOVÉHO CÍLE V UČEBNÍCH VÝKONECH ŽÁKŮ V DOMÉNĚ PSYCHOMOTORICKÉ	
Výtvoři žáků	Vaše zhodnocení kvality učebních výkonů žáků
Učební úloha 1,	Učitel posoudí výrobek na základě kritérií
Učební úloha 2,	Učitel posoudí výrobek na základě kritérií

Škály hodnocení pro učební úlohy v psychomotorické doméně kurikula:

- Vytvořeno precizně
- Vytvořeno s drobnými připomínkami
- Vytvořeno s výhradami
- Vytvořeno částečně
- Nevytvořeno

V psychomotorické doméně kurikula jsme vzhledem k praktičnosti plnění výukových cílů v podobě výrobků, resp. práce s nástroji nebo v podobě tělesného cviku vynechali kladení otázek podle taxonomické tabulky a klasifikovali pouze učební úlohy. V našem případě se jako vhodné jeví použití dvou taxonomií v psychomotorické doméně kurikula (Dave, Simpsonová), a to z důvodu komplexnosti využití výukových cílů v různých učebních předmětech. Obě taxonomie jsou hierarchicky uspořádané. Pro učitele je ověřování výukových cílů v této doméně relativně snadnou záležitostí. Důvodem je možnost ověření výukových cílů různými metodami (např. pozorování, změření) a prostředky (technické přístroje). Výsledkem úspěšného splnění výukového cíle je buď funkční produkt nebo správně provedený pohyb. Učitel často může všemi smysly (zrak, sluch, hmat, čich, chuť) ověřovat zvládnutí výukového cíle v psychomotorické doméně kurikula.

Plánované výukové cíle v osobnostně sociální doméně kurikula (číslované podle důležitosti):

3. Žáci aktivně vystupují proti projevům negativismu při řešení problémové úlohy.
4. Žáci kultivovaně sdělují věcné argumenty vůči svým oponentům v diskusi.

Tab. 11: Příklad fáze realizace a ověření tří výukových cílů v osobnostně sociální doméně kurikula v rámci vyplnění posuzovacího archu v dějepisu (bez záhlaví)

FÁZE REALIZACE: PŘEVEDENÍ VÝUKOVÝCH CÍLŮ DO ČINNOSTI UČITELE V DOMÉNĚ OSOBNOSTNĚ SOCIÁLNÍ	
Otázky a úlohy, jimiž aktivizujete žáky ke splnění plánovaných výukových cílů	Vaše posouzení úrovně kladených otázek a učebních úloh podle modifikované taxonomie (RVP, Cisovská, Valenta)
1, Dokážete ze své osobní zkušenosti sdělit, jak řešit projevy tzv. nesymetrické komunikace?	Úroveň interpersonální kompetence: komunikace a spolupráce
Učební úloha 1, Vypracuj návrh alespoň tří pravidel týmové spolupráce pro svou třídu	Úroveň interpersonální kompetence: komunikace a spolupráce
2a, Jaké projevy jednání spolužáků se často vyskytují při plnění učebních úkolů a tobě jsou nepříjemné?	Úroveň interpersonální kompetence: řešení problémů
2b, Jaké zásady je důležité dodržovat pro poskytnutí sociální zpětné vazby?	Úroveň interpersonální kompetence: sociální vnímání, sociální inteligence
Učební úloha 2, Ve čtyřčlenné skupince vymyslete modelové situace asertivního jednání a přehrajte ve scénce	Úroveň interpersonální kompetence: řešení problémů
FÁZE OVĚŘENÍ VÝUKOVÉHO CÍLE V UČEBNÍCH VÝKONECH ŽÁKŮ V DOMÉNĚ OSOBNOSTNĚ SOCIÁLNÍ	
Odpovědi žáků	Vaše zhodnocení kvality odpovědí žáků a vypracovaných učebních úloh
1, Skoro vždycky, když se mnou někdo mluví nadřazeně, tak ztrácím jistotu a mlčím. Cítím se mizerně...	Splněno s připomínkou
1, Fakt je super, když třeba učitel mě bere jako sobě rovnýho. Nesnáším manipulaci a ponižování! Každýmu řeknu, co mi vadí!	Splněno v úplném souladu s cílem
1, Mně se chce strašně dávat najevo, jak mi to vadí a proto se třeba koukám jinam anebo skáču do řeči a tak...	Splněno s připomínkou
Učební úloha 1: 1, Každý má právo se vyjádřit. Každý názor je vyslyšen. Odlišné názory se řeší věcně.	Splněno v úplném souladu s cílem
1, V týmu se hlasuje většinou. Každý musí poslouchat většinu. Všichni za jednoho, jeden za všechny.	Splněno v částečném souladu s cílem

Odpovědi žáků	Vaše zhodnocení kvality odpovědí žáků a vypracovaných učebních úloh
2a, Hodně mi vadí prosazování názorů tzv. tahounů nebo lídrů, poněvadž nemám šanci prosadit svůj názor	Splněno s připomínkou
2a, Mně zase šťve, že ve skupině všechno udělám já a ostatní se vezou!	Splněno s připomínkou
2a, Hádání se, překřikování, ponižování...	Splněno v úplném souladu s cílem
2b, Mluvit za sebe, vyvarovat se nevyžádané rady.	Splněno v úplném souladu s cílem
2b, Nevím...	Nesplněno
2b, Říkat někomu, jaký je a jaký by měl být.	Splněno s výhradou
Učební úloha 2:	Učitel hodnotí dle zahraničních modelových situací.

Škály hodnocení pro otázky a pro učební úlohy v osobnostně sociální doméně kurikula:

- Splněno v úplném souladu s cílem
- Splněno v částečném souladu s cílem
- Splněno s připomínkou
- Splněno s výhradou
- Nesplněno

V osobnostně sociální doméně kurikula nejsou úrovně výukových cílů taxonomicky hierarchické, to znamená, že struktura intrapersonálních i interpersonálních kompetencí je na stejné úrovni obtížnosti. Učitel provádí ověření výukového cíle až při získávání zpětné vazby (sdělení, jak věci dělat jinak), nikoli už při zodpovězení otázky žákem. Škály hodnocení pro otázky a pro učební úlohy mají spíše orientační funkci oproti příkladu známky, která má funkci verdiktu. V této doméně kurikula je základem výchova vedoucí k rozvoji žáka v osobnostně sociálních kompetencích. Tato výchova se zvláště odvíjí od učitelovy zkušenosti, vize, pedagogického taktu, empatie a sociální inteligence. Naplnění výukových cílů v osobnostně sociální doméně kurikula je spíše dlouhodobější proces, založený na důvěře a komunikaci mezi aktéry výuky.

Fáze ověření cíle

V této části uvádíme soupis škál pro jednotlivé domény kurikula. Vyplněný posuzovací arch pro fázi ověření výukového cíle jsme prezentovali v podkapitole „Fáze realizace výukových cílů“.

Škály hodnocení pro otázky a pro individuální učební úlohy v kognitivní doméně kurikula:

- Splněno zcela
- Splněno na jiné úrovni
- Splněno nad/pod plán
- Splněno částečně (v případě produkce správných i nesprávných odpovědí žáků)
- Nesplněno

Škály hodnocení pro kolektivní učební úlohy v kognitivní doméně kurikula:

- Zvládnuto bez chyb (excelentně) = 80-100 % zvoleného vzorku žáků.
- Zvládnuto = 60-79 % zvoleného vzorku žáků.
- Zvládnuto s malými obtížemi = 40-59 % zvoleného vzorku žáků.
- Zvládnuto s většími obtížemi = 20-39 % zvoleného vzorku žáků.
- Nezvládnuto = 0-19 % zvoleného vzorku žáků.

Škály hodnocení pro otázky a pro učební úlohy v afektivní doméně kurikula:

- Splněno v úplném souladu s cílem
- Splněno v částečném souladu s cílem
- Splněno s připomínkou
- Splněno s výhradou
- Nesplněno

Škály hodnocení pro učební úlohy v psychomotorické doméně kurikula:

- Vytvořeno precizně
- Vytvořeno s drobnými připomínkami
- Vytvořeno s výhradami
- Vytvořeno částečně
- Nevytvořeno

Škály hodnocení pro otázky a pro učební úlohy v osobnostně sociální doméně kurikula:

- Splněno v úplném souladu s cílem
- Splněno v částečném souladu s cílem
- Splněno s připomínkou
- Splněno s výhradou
- Nesplněno

V případě, že se učitel rozhodne v rámci zadaných učebních úloh posuzovat třídu jako celek, může využít následující posuzovací škálu výkonu žáků. **Pro posuzovací škálu jsme zvolili tato evaluační kritéria: zájem žáků, efektivita průběhu jejich činnosti, dosažený výsledek.**

- Slabý výkon žáků – žáci neprojevují zájem o učivo, průběh činnosti žáků vykazuje minimální efektivitu, výsledek činnosti žáků znamená jednoznačné nenaplnění stanoveného cíle.
- Podprůměrný výkon žáků – žáci jsou sporadicky pozorní a motivovaní na učební látku, úkoly plní formálně, výsledky jejich činnosti jsou jen ojediněle uspokojivé.
- Průměrný výkon – zhruba polovina žáků projevuje zájem plnit úkoly a věnovat se aktuálně probíranému učivu, průběh plnění činností žáků ve výuce je závislý na učitelově dozoru, výsledky žáků lze hodnotit jako dosažené alespoň v rámci minimálních požadavků.
- Solidní výkon – většina žáků se aktivně zapojuje do učebních činností, efektivita výuky se odráží v samostatnosti a spolupráci žáků, výsledky dosahované žáky lze označit z hlediska kvality za nadprůměrné.
- Vynikající výkon – všichni žáci sdílejí zájem a nadšení o probírané učivo, žáci participují na řízení výuky svými návrhy na prohloubení vzhledu do učiva, výsledky žáků vykazují originální myšlenky a produkty přesahující rámec učebního plánu.

V případě, že se učitel rozhodne v rámci zadaných učebních úloh posuzovat třídu jako celek v určitých opakováních (například třikrát), může využít následující posuzovací škálu výkonu žáků. **Pro posuzovací škálu jsme zvolili tato evaluační kritéria: samostatnost řešení, kvalita provedení výtvoru, průběh činnosti.**

Vzhledem k výše zvolenému určení trojího ověřování výkonů žáků získá učitel výsledný skóre součtem tří charakteristik z níže uvedené škálové nabídky. Výsledek tří součtů: výborně: 13-15 bodů, chvalitebně: 10-12 bodů, dobře: 7-9 bodů, dostatečně: 4-6 bodů, nedostatečně: 0-3 body. Podle zvoleného počtu opakování si učitel musí přizpůsobit bodová rozmezí v posuzovací škále. Tato rozmezí získá násobkem počtu opakování a bodového ohodnocení pro každý stupeň výkonu zvlášť. Tím určí maximální limity pro daný stupeň výkonu (např. výborný výkon = 5 x n opakování). Minimální limity pro daný stupeň výkonu určí limitem o jeden bod vyšším než je maximum nejbližšího nižšího stupně výkonu (např. výborný výkon = 4 x n opakování + 1)

výborný výkon

- žáci samostatně vyřešili zadaný problémový úkol (5 bodů)
- žáci vytvořili komplexní originální návrh projektu (5 bodů)
- žáci samostatně používali věcnou argumentaci v diskuzi, věcně hodnotili pozitiva a negativa problematiky zadaného úkolu (5 bodů)

chvalitebný výkon

- žáci vyřešili zadaný problémový úkol s mírnou nápovědou učitele (4 body)
- žáci vytvořili komplexní návrh projektu na základě dostupných informačních zdrojů (4 body)
- žáci v diskuzi hodnotili pozitiva a negativa problematiky zadaného úkolu pod vedením učitele-moderátora (4 body)

dobrý výkon

- Žáci vyřešili zadaný problémový úkol pod dohledem učitele (3 body)
- Žáci vytvořili komplexní návrh projektu na základě navržených způsobů řešení (3 body)
- Žáci na základě učitelem předložených informací o problematice učiva sdělovali své postoje se zdůvodněním (3 body)

dostatečný výkon

- Žáci vyřešili problémový úkol pouze podle instrukcí učitele (2 body)
- Žáci vytvořili nedokončený návrh projektu s výhradami k některým nejasným částem projektu (2 body)
- Žáci na základě učitelem předložených informací o problematice učiva sdělovali pouze některé příklady pozitiv a negativ bez logického zdůvodnění (2 body)

nedostatečný výkon

- Žáci nevyřešili problémový úkol (0 bodů), pouze se jim podařilo nad úkolem přemýšlet (1 bod)
- Žáci nevytvořili návrh projektu (0 bodů), maximálně se snažili vytvořit formální strukturu projektu (1 bod)
- Žáci nedokázali podat jakékoli hodnocení v problematice zadaného úkolu (0 bodů), případně bez logického zdůvodnění tipovali odpovědi (1 bod)

4 POSTUP TVORBY NÁSTROJE

Evaluační nástroj „Mapování cílů kurikula“ vznikl v roce 2011. Jako informační základ pro vytvoření evaluačního nástroje byla vedle taxonomických klasifikací a cílových položek klíčových kompetencí v RVP využita i data získaná metodou focus group se čtyřmi skupinami učitelů ze ZŠ a SŠ v Brně (únor – březen 2011). V rámci ověření pracovní verze manuálu bylo osloveno sedm učitelů (listopad 2011), kteří nástroj dle popisu v manuálu aplikovali ve své výuce. Vlastní nástroj doznal dalších změn na základě individuálních rozhovorů s učiteli a jejich poznámek vpisovaných přímo do manuálu. Vedle učitelů se na další pilotáži podíleli i akademičtí odborníci. Výsledný produkt vycházel z požadavku tvorby evaluačního nástroje, který má být aplikovatelný pro každodenní edukační praxi.

Vzhledem k obtížnosti evaluace výukových cílů byla část výkladu věnována shrnutí učitelových dovedností, a to dovednosti analyzovat učivo a dovednosti provedení didaktické analýzy učebních činností žáků. Teprve na této teoretické platformě jsme přistoupili k samotnému výkladu fází tvorby, realizace a ověření výukových cílů v různých doménách kurikula.

Pro učitele se evaluačním nástrojem otevírá příležitost systematické průběžné analýzy plnění výukových cílů s možností modifikovat případné nesoulady. Používáním evaluačního nástroje může učitel dlouhodoběji posuzovat svou efektivitu práce s výukovými cíli ve fázi jejich plánování, realizace a ověřování (v podobě hodnocení výkonů žáků). Výkony žáků jsou posuzovány v tzv. posuzovacím archu prostřednictvím škálových položek. V manuálu byly pro každou doménu kurikula doporučené a prezentované různé škálové položky. Škálové položky slouží jako posuzovací měřítko pro kvalitu dosažení výukového cíle.

V souvislosti s implementací ŠVP do školní výuky je možné aplikovat evaluační nástroj např. pro jednotlivé strukturní komponenty ŠVP v rovině výsledných didaktických efektů žáků (klíčové kompetence, očekávané výstupy) nebo v rovině probrané učební látky (průřezová témata, vzdělávací oblasti, tematické okruhy).

5 POUŽITÁ LITERATURA

- Bruner, J. (1965). *Vzdělávací proces*. Praha: SPN.
- Byčkovský, P., & Kotásek, J. (2004). Nová teorie klasifikování kognitivních cílů ve vzdělávání: revize Bloomovy taxonomie. *Pedagogika*, 54(3), 227-241.
- Cisovská, H. (2003). *Možnosti dramatické výchovy v rozvoji osobnostně sociální kompetence budoucích učitelů*. Ostrava: Ostravská univerzita.
- Fontana, D. (2003). *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál.
- Horák, F. (1988). *Vymezování výukových cílů*. Olomouc: FF UP.
- Hudecová, D. (2004). Revize Bloomovy taxonomie edukačních cílů. *Pedagogika*, 54(3), 274-284.
- Klafki, W. (1967). *Studie k teorii vzdělání v didaktice*. Praha: SPN.
- Kurelová, M. (1999). *Pedagogika II. Kapitoly z obecné didaktiky*. Ostrava: Ostravská univerzita.
- Obst, O., & Kalhous, Z. (2002). *Školní didaktika*. Praha: Portál.
- Pasch, M. (1998). *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha: Portál.
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* (2004). Praha: VÚP.
- Srb, V., & Švec, J. (2007). *Jak na osobnostní a sociální výchovu?* Praha: Projekt Odyssea.
- Sup, J., & Švec, V. (1989). *Cvičení vybraných pedagogických dovedností učitele*. Brno: VUT.
- Valenta, J. (2006). *Osobnostní a sociální výchova a její cesty k žákovi*. Kladno: AISIS.

6 PŘÍLOHY

6.1 Posuzovací archy

KOGNITIVNÍ DOMÉNA

učitel		ročník
téma		
vzdělávací oblast		
vzdělávací obor		jednotka výuky
vyučovací předmět		
Fáze plánování: seřadte podle důležitosti výukové cíle v kognitivní doméně kurikula	Určete úrovně výukových cílů dle Bloomovy taxonomické tabulky	
Fáze realizace: vytvořte otázky a úlohy, jimiž aktivizujete žáky ke splnění plánovaných výukových cílů	Posuďte úroveň otázek a učebních úloh podle odpovídající taxonomické tabulky	
Fáze ověření: zaznamenejte odpovědi a jiné učební výkony žáků	Posuďte kvalitu odpovědí žáků a vypracovaných učebních úloh dle škály	
Stručně popište podmínky výuky pro naplnění cíle: organizační forma, výuková metoda, didaktické prostředky, podmínky výkonu žáků (dobrovolné)		

AFEKTIVNÍ DOMÉNA

učitel		ročník
téma		
vzdělávací oblast		
vzdělávací obor		jednotka výuky
vyučovací předmět		
Fáze plánování: seřadte podle důležitosti výukové cíle v afektivní doméně kurikula		Určete úroveň výukových cílů dle Kratwohlovy taxonomické tabulky
Fáze realizace: vytvořte otázky a úlohy, jimiž aktivizujete žáky ke splnění plánovaných výukových cílů		Posudte úroveň otázek a učebních úloh podle odpovídající taxonomické tabulky
Fáze ověření: zaznamenejte odpovědi a jiné učební výkony žáků		Posudte kvalitu odpovědí žáků a vypracovaných učebních úloh dle škály
Stručně popište podmínky výuky pro naplnění cíle: organizační forma, výuková metoda, didaktické prostředky, podmínky výkonu žáků (dobrovolné)		

PSYCHOMOTORICKÁ DOMÉNA

učitel		ročník
téma		
vzdělávací oblast		
vzdělávací obor		jednotka výuky
vyučovací předmět		
Fáze plánování: seřadte podle důležitosti výukové cíle v psychomotorické doméně kurikula	Určete úrovně výukových cílů dle Daveovy taxonomické tabulky nebo dle Simpsonové	
Fáze realizace: vytvořte otázky a úlohy, jimiž aktivizujete žáky ke splnění plánovaných výukových cílů	Posudte úroveň otázek a učebních úloh podle odpovídající taxonomické tabulky	
Fáze ověření: zaznamenejte odpovědi a jiné učební výkony žáků	Posudte kvalitu odpovědí žáků a vypracovaných učebních úloh dle škály	
Stručně popište podmínky výuky pro naplnění cíle: organizační forma, výuková metoda, didaktické prostředky, podmínky výkonu žáků (dobrovolné)		

OSOBNOSTNĚ SOCIÁLNÍ DOMÉNA

učitel		ročník
téma		
vzdělávací oblast		
vzdělávací obor		jednotka výuky
vyučovací předmět		
Fáze plánování: seřadte podle důležitosti výukové cíle v osobnostně sociální doméně kurikula		Určete úroveň výukových cílů podle taxonomické tabulky
Fáze realizace: vytvořte otázky a úlohy, jimiž aktivizujete žáky ke splnění plánovaných výukových cílů		Posudte úroveň otázek a učebních úloh podle odpovídající taxonomické tabulky
Fáze ověření: zaznamenejte odpovědi a jiné učební výkony žáků		Posudte kvalitu odpovědí žáků a vypracovaných učebních úloh dle škály
Stručně popište podmínky výuky pro naplnění cíle: organizační forma, výuková metoda, didaktické prostředky, podmínky výkonu žáků (dobrovolné)		

MAPOVÁNÍ CÍLŮ KURIKULA – POSUZOVACÍ ARCH KOMPLET

učitel		ročník
téma		
vzdělávací oblast		
vzdělávací obor		jednotka výuky
vyučovací předmět		
Napište plánovaný cíl/cíle v kognitivní doméně kurikula		
Určete úroveň cíle/cílů podle odpovídající taxonomické tabulky		
Zvolte vzorek žáků, který jste zkoušeli		
Zvolte škály hodnocení pro výkony žáků a rozdělte je na úspěšné a neúspěšné		
Napište plánovaný cíl/cíle v afektivní doméně kurikula		
Určete úroveň cíle/cílů podle odpovídající taxonomické tabulky		
Zvolte vzorek žáků, který jste zkoušeli		
Zvolte škály hodnocení pro výkony žáků a rozdělte je na úspěšné a neúspěšné		
Napište plánovaný cíl/cíle v psychomotorické doméně kurikula		
Určete úroveň cíle/cílů podle odpovídající taxonomické tabulky		
Zvolte vzorek žáků, který jste zkoušeli		
Zvolte škály hodnocení pro výkony žáků a rozdělte je na úspěšné a neúspěšné		

Napište plánovaný cíl/cíle v osobnostně sociální doméně kurikula	
Určete úroveň cíle/cílů podle odpovídající taxonomické tabulky	
Zvolte vzorek žáků, který jste zkoušeli	
Zvolte škály hodnocení pro výkony žáků a rozdělte je na úspěšné a neúspěšné	
Napište plánovaný cíl/cíle v klíčových kompetencích nebo v průřezových tématech	
Určete úroveň cíle/cílů podle odpovídající taxonomické tabulky	
Zvolte vzorek žáků, který jste zkoušeli	
Zvolte škály hodnocení pro výkony žáků a rozdělte je na úspěšné a neúspěšné	

6.2 Baterie klíčových sloves v rámci taxonomií výukových cílů v různých doménách kurikula

Tab. 1: Baterie klíčových sloves pro výukové cíle v kognitivní, afektivní, psychomotorické a osobnostně sociální doméně kurikula

KOGNITIVNÍ DOMÉNA KURIKULA	
Cílová kategorie (úroveň osvojení)	Typická slovesa k vymezení cílů (slovník aktivních sloves k vymezení výukových cílů)
1. Zapamatovat termíny a fakta, jejich klasifikace a kategorizace	definovat, doplnit, napsat, opakovat, pojmenovat, popsat, reprodukovat, vybrat, určit, vyjmenovat, memorovat, postupovat podle instrukce, používat z paměti
2. Pochopit/porozumět příklad z jednoho jazyka do druhého, převod z jedné formy komunikace do druhé, jednoduchá interpretace, extrapolace (vysvětlení)	dokázat, jinak formulovat, ilustrovat, interpretovat, objasnit, odhadnout, opravit, přeložit, převést, vyjádřit vlastními slovy, vyjádřit jinou formou, vysvětlit, vypočítat, zkontrolovat, změřit
3. Aplikovat použití abstrakcí a zobecnění (teorie, zákony, principy, pravidla, metody, techniky, postupy, obecné myšlenky v konkrétních situacích)	aplikovat, demonstrovat, diskutovat, interpretovat údaje, načrtnout, navrhnout, plánovat, použít, prokázat, registrovat, řešit, uvést vztah mezi, uspořádat, vyčíslit, vyzkoušet
4. Analyzovat rozbory komplexní informace (systému, procesu) na prvky a části, stanovení hierarchie prvků, princip jejich organizace, vztahů a interakce mezi prvky	analyzovat, provést rozbory, rozlišit, rozčlenit, specifikovat, nadřadit, podřadit, seřadit, vyčlenit, připojit, kumulovat, porovnat vztahy, srovnat s normou, kategorizovat, sjednotit
5. Hodnotit posouzení materiálů, podkladů, metod a technik z hlediska účelu podle kritérií, která jsou dána nebo která si žák sám navrhne	argumentovat, obhájit, ocenit, oponovat, podpořit (názory), provést kritiku, posoudit, prověřit, vybrat, uvést klady a zápory, zdůvodnit, zhodnotit, rozhodnout, shrnout, prokázat
6. Tvořit předložení originálních návrhů nebo řešení, vlastní modifikace, kreativní inovace	předložit, objevit, nalézt řešení, napadnout, zkonstruovat, zhotovit, vynalézt, sestavit, zabezpečit, dokázat, vytvořit, přepracovat, modifikovat, vylepšit/optimalizovat
Afektivní doména kurikula	konat, oceňovat, akceptovat, pomáhat, zúčastnit se, přijímat, vyzývat, dokončovat, souhlasit, následovat, udržovat, iniciovat, podílet se, sdílet, gestikulovat, zajišťovat, poskytovat, prokazovat, cítit, vcítit se, rozhodovat se, vnímat, tolerovat aj.
Osobnostně sociální doména kurikula	spolupracovat, podporovat, pomáhat, diskutovat, obhajovat, integrovat, tolerovat, naslouchat, chválit, organizovat, zhodnocovat, věnovat se, prezentovat se, povzbuzovat, řídit, iniciovat, ovládat se, alternovat, pozitivně myslet, věcně posuzovat aj.
Psychomotorická doména kurikula	adaptovat se, upravit, ohnout, vyříznout, obrousit, uhladit, naleštit, ohřát, zformovat, kalibrovat, konstruovat, vymodelovat, demonstrovat, kopírovat, navrhnout, rozebrat, řídit, odhadnout, vyzkoušet, prohloubit, identifikovat, reagovat, narýsovat, opakovat instrukci, napodobit, správně uchopit aj.

6.3 Taxonomie výukových cílů v kognitivní, afektivní, psychomotorické a osobnostně sociální doméně kurikula

Poznámka: Prezenci a výklad následujících taxonomií najdete například v publikaci Kalhouse a Obsta (2002).

Americký psycholog B. S. Bloom stanovil (1956) v oblasti kognitivních cílů šest hierarchicky uspořádaných kategorií, členěných dále do subkategorií. Kategorie jsou řazeny podle stoupající náročnosti psychických operací, jež mají ve svém základu. K vymezení cílů v jednotlivých kategoriích se používají aktivní slovesa. V roce 2001 byla tato taxonomie revidována kolektivem autorů (např. Anderson, Kratwohl). Taxonomii učebních úloh vypracovala česká psycholožka D. Tollingerová v roce 1970 podle kritéria složitosti myšlenkových operací žáka.

Tab. 2: Revidovaná verze Bloomovy taxonomie úrovní výukových cílů v kognitivní doméně kurikula z r. 2001

Revidovaná verze Bloomovy taxonomie z roku 2001	DIMENZE KOGNITIVNÍHO PROCESU					
	1. Zapamatovat	2. Rozumět	3. Aplikovat	4. Analyzovat	5. Hodnotit	6. Tvořit
ZNALOSTNÍ DIMENZE						
A. Znalost faktů						
B. Konceptuální znalost						
C. Procedurální znalost						
D. Metakognitivní znalosti						

Poznámka: V našem evaluačním nástroji používáme pouze dimenzi kognitivního procesu.

Tab. 3: Taxonomie učebních úloh dle D. Tollingerové (1970)

Úrovně	Vysvětlení
1. Úlohy vyžadující paměťovou reprodukci poznatků	Žák se zaměřuje zpravidla na úlohy vyžadující zopakování informace.
2. Úlohy vyžadující jednoduché myšlenkové operace s poznatky	Žák se zaměřuje na úlohy vyžadující rozbor, srovnání, kategorizaci a další nenáročné výkony.
3. Úlohy vyžadující složité myšlenkové operace s poznatky	Žák se zaměřuje na úlohy vyžadující abstraktní myšlení, například odvozování, ověřování, vysvětlování apod.
4. Úlohy vyžadující sdělení poznatků	Žák zde popisuje a vysvětluje proces řešení zadané úlohy.
5. Úlohy vyžadující tvořivé myšlení	Žák se zaměřuje na úlohy vyžadující samostatné, originální řešení.

Poznámka: Taxonomie je uvedena v jednodušší podobě. Pro úplnou verzi lze použít publikaci Kalhouse a Obsta (2002, s. 331-332).

Kratwohlova taxonomie z roku 1964 je hierarchicky uspořádaná, což znamená, že se jednotlivé úrovně liší podle hloubky/intenzity zvnitřnění hodnot a postojů u příjemce (žáka). V edukační praxi tak výukové cíle v afektivní doméně kurikula mohou na nejnižší úrovni žáka pouze oslovovat bez jeho angažovanosti anebo na nejvyšší úrovni se cíle v této doméně promítají do žákova žebříčku životních hodnot.

Tab. 4: Kratwohlova taxonomie úrovní výukových cílů v afektivní doméně kurikula z r. 1964

Úrovně	Vysvětlení
Přijímání (vnímání)	Žák věnuje pozornost vnějším podnětům. Na této úrovni je žák ochotný vnímat podněty. Na podněty však aktivně nereaguje.
Reagování	Žák projevuje dobrovolnou aktivitu ve výuce. Svou aktivitou nezvýrazňuje svůj hodnotový žebříček.
Hodnocení (oceňování hodnoty)	Žák již ve své činnosti dává najevo vyznávání konkrétních hodnot nebo hodnotové posouzení okolních jevů.
Integrace hodnot	Žák ve svém chování vychází ze systému osobně vyznávaných hodnot, v jejichž rámci uzpůsobuje své projevy. Tento systém osobních hodnot je otevřený možným úpravám.
Zvnitřnění hodnot v charakteru	Žák již má ujasněnou životní filozofii a žebříček osobních hodnot, v jejichž rámci lze usuzovat na jeho předpokládané projevy chování.

Daveova taxonomie z roku 1968 je hierarchicky uspořádaná, což znamená, že se jednotlivé úrovně liší podle míry dovednosti žáka provádět odbornou činnost s různými věcmi nebo materiály. V edukační praxi výukové cíle v psychomotorické doméně kurikula mohou na nejnižší úrovni žáka vybízet anebo na nejvyšší úrovni se cíle v této doméně promítají do žákova žebříčku životních hodnot.

Tab. 5: Taxonomie úrovní výukových cílů v psychomotorické doméně kurikula (Dave, 1968)

Úrovně	Vysvětlení úrovně
Imitace (nápodoba)	Žák prostřednictvím pozorování napodobuje činnost, a to spontánně nebo pod vedením učitele.
Manipulace (praktická cvičení)	Žák postupuje podle návodu nebo vybírá dle vlastní volby optimální způsoby řešení úkolu.
Zpřesňování	Žák zvolenou činnost ovládá samostatně bez výrazných pochybení.
Koordinace	Žák dokáže spojit různé činnosti, aniž by narušil plynulost dosahování cíle zvolených činností.
Automatizace	Žák pracuje maximálně efektivně, což znamená, že účinně dosahuje cíle a přitom vynakládá relativně málo úsilí.

Tab. 6: Taxonomie úrovní výukových cílů v psychomotorické doméně kurikula (Simpsonová, 1972)

Úrovně	Vysvětlení
Vnímání činnosti	Žák na základě smyslového vnímání volí adekvátní materiály, nástroje nebo postupy pro činnost.
Zaměřenost (připravenost na činnost)	Žák prokazuje teoretickou znalost a odhodlání pro realizaci vybrané pracovní aktivity nebo pohybového úkonu.
Řízení pohybové reakce	Žák podle návodu úspěšně vytvoří cílový produkt.
Automatizace jednodušších pohybových dovedností	Žák prokazuje dovednost předvádět jednoduché pohybové úkony s minimální chybovostí.
Automatizace komplexních pohybových dovedností	Žák prokazuje dovednost předvádět náročné pohybové úkony s minimální chybovostí.
Schopnost motorické adaptace	Žák je schopen analogicky používat své dovednosti na neznámé situace.
Motorická tvořivost	Žák ve své činnosti prokazuje inovace a předkládá originální nápady.

Tab. 7: Taxonomie úrovní výukových cílů v osobnostně sociální doméně kurikula (zdroje: cílové požadavky v klíčových kompetencích RVP + Cisovská, 2003, Valenta, 2003)

1. INTRAPERSONÁLNÍ	
Úrovně	Vysvětlení
– Sebepoznání a sebepojetí	Žák se věnuje posílení sebeúcty, sebeoceny, vnímání sebeobrazu, prokazuje sebevědomí, snaží se poznat a uspokojovat své potřeby, rozvíjí sebejistotu.
– Sebeřízení a sebeovládání	Žák rozvíjí sebeodpovědnost, samostatnost, aktivitu, volní vlastnosti, motivaci se učit, cvičí dovednost plánování, práci s povinnostmi, ovládání vnitřních procesů prožívání, ovládání vnějších projevů chování.
– Psychohygienu	Žák se zabývá ochranou proti sociálně patologickým jevům, zvládnutím stresu, rozvíjí pozitivní myšlení, přizpůsobivost a adaptaci.
2. INTERPERSONÁLNÍ	
Úrovně	Vysvětlení
– Sociální vnímání, sociální inteligence	Žák rozvíjí podporu ostatním lidem, empatii, buduje dobré mezilidské vztahy, sociálně soucítí s utlačovanými nebo trpícími lidmi.
– Komunikace a spolupráce	Žák se učí dialogu, zdravé soutěživosti, rozvíjí smysl pro fair play, hravost, dovednost naslouchání, respektování druhých, soustředěnost, je schopný vyslechnout věcnou kritiku, dodržuje sociální pravidla.
– Řešení problémů	Žák projevuje asertivitu, kritické myšlení, otevřenost v jednání, zvládá kultivovaně vyjednávat, odmítá manipulaci a agresi.

6.4 Příklady nabídky výukových cílů v jednotlivých doménách kurikula

Kognitivní doména kurikula:

revidovaná verze Bloomovy taxonomie v dimenzi kognitivních procesů

Úrovně:

	zapamatovat	porozumět	aplikovat	analyzovat	hodnotit	tvořit
1.						Žák prezentuje fakta
2.						Žák zopakuje učivo
3.						Žák definuje termíny z učiva
4.						Vlastní definice učitele/učitelky
5.						Žák vysvětlí učivo na příkladu
6.						Žák parafrázuje/převykládá učivo
7.						Žák generalizuje/shrnuje učivo
8.						Vlastní definice učitele/učitelky
9.						Žák aplikuje správný postup řešení úkolu dle vzoru
10.						Žák odvodí naučený postup řešení úkolu na podobné jevy
11.						Žák dle vzorové ukázky používá analogické příklady v různých oblastech lidské činnosti
12.						Vlastní definice učitele/učitelky
13.						Žák rozliší v učivu celky a části, podobnosti a odlišnosti
14.						Žák utřídí výklad podle struktury popisovaného jevu
15.						Žák určí na základě analýzy učiva hlavní myšlenky
16.						Vlastní definice učitele/učitelky
17.						Žák testuje na základě vlastních kritérií zkoumaný jev
18.						Žák posoudí lepší variantu řešení
19.						Žák hodnotí jev na základě argumentace
20.						Vlastní definice učitele/učitelky
21.						Žák samostatně tvoří nový výklad učiva
22.						Žák navrhuje nové řešení problému
23.						Žák plánuje optimální postup řešení
24.						Vlastní definice učitele/učitelky

Afektivní doména kurikula:

Úrovně Kratochvílové taxonomie:

	vnímání	reagování	oceňování hodnoty	integrování hodnot	začlenění systému hodnot do charakterové struktury osobnosti	charakterová vyhraněnost
1.						Žák vnímá kulturní odlišnosti etnických minorit
2.						Žák monitoruje příběhy osobností šířících ideály lidskosti
3.						Žák je ve svém jednání nakloněný projevům občanské suverenity
4.						Žák projevuje empatii k sociálně znevýhodněným skupinám
5.						Žák toleruje náboženská vyznání
6.						Žák akceptuje názory menšinových skupin
7.						Žák zodpovědně plní úkoly, které si stanovil
8.						Žák ctí právo národů na sebeurčení
9.						Žák vyznává rovný přístup k materiálním statkům pro všechny členy společnosti
10.						Žák respektuje právní systém ČR
11.						Žák souhlasí s principy tržního hospodářství
12.						Žák sdílí podporu sociální integrace handicapovaných

13.	Žák prokazuje úctu k demokratickým hodnotám společnosti
14.	Žák uznává hodnotu pravdy a lásky jako základ lidského jednání
15.	Žák odmítá projevy násilí
16.	Žák aktivně vystupuje v boji za lidská práva
17.	Žák kriticky reaguje na projevy extremismu
18.	Žák rezolutně odmítá teorii rasové nadřazenosti

Psychomotorická doména kurikula:

Úrovně Daveovy taxonomie:

	imitace	manipulace	zpřesňování	koordinace	automatizace
1.	Žák na tabuli správně napodobí podle předlohy učitele nárys řezu geometrického obrazce				
2.	Podle názorné demonstrace/ukázky učitele v tělesné výchově žák zopakuje choreografii cviků				
3.	Žák запиše do sešitu podle pokynů a dohledu učitele písmena abecedy				
4.	Žák opakovanou činností s interaktivní tabulí prohlubuje dovednost práce s multimediálními didaktickými prostředky (PC)				
5.	Žák na základě tréninku pracovní dovednosti dosahuje menšího rozptylu/rozdílu v kvalitě svých výrobků				
6.	Žák na základě dodržování postupu podle know-how optimalizuje/zvyšuje svou pracovní výkonnost				
7.	Žák logicky navazuje dílčí úkony ve své pracovní činnosti				
8.	Žák přiměřeně střídá činnosti při složitém pracovním výkonu v duchu psychohygieny				
9.	Žák automaticky ovládá obsluhu didaktických technologií				
10.	Žák automaticky dodržuje pravidla bezpečnosti práce při manipulaci s nebezpečnými materiály/látkami				

nebo úrovně taxonomie Simpsonové:

vnímání	zaměřenost	řízení pohybové reakce	automatizace jednodušších pohybových dovedností	automatizace komplexních pohybových dovedností	schopnost motorické adaptace	motorická tvořivost
1.	Žák na základě sledování rukodělné činnosti přímo ve výrobně vnímá koordinaci pracovních úkonů					
2.	Na základě doteku s míčem žák lépe vnímá adekvátní držení těla pro hru					
3.	Na základě doteku s přírodními materiály žák aktivizuje své emoční naladění pracovat se dřevem					
4.	Tréninkem jemné motoriky žák projevuje cílenou zaměřenost práce s drobnými materiály					
5.	Manipulací se sportovním náčiním žák zlepšuje svou žongléřskou dovednost					
6.	V rámci práce na interaktivních didaktických prostředcích žák zvyšuje svou reakční rychlost na podněty					
7.	Tréninkem řemeslné obratnosti žák podává nadprůměrný výkon					
8.	Pravidelným opakováním činnosti v rizikových pracích žák předvádí důvěryhodněji svou zručnost					
9.	Po několikaměsíční praxi žák prokáže vysokou pracovní výkonnost bez zvýšené únavy					
10.	Žák je schopný demonstrovat/provádět rutinní práci vysoké náročnosti					
11.	V rámci své pracovní zručnosti žák optimálně řeší nečekané problémové situace					
12.	Žák bez potíží zvládá reagovat na speciální požadavky spojené s jeho výrobní oblastí					
13.	Žák se ve své výrobní aktivitě dopracoval na úroveň vynálezce					
14.	Žák je při své pracovní činnosti schopný prokazovat originální inovace/návrhy					

Osobnostně-sociální doména kurikula:

Zdroje: cílové požadavky v klíčových kompetencích RVP, Cisovská, 2003, Valenta, 2003.

Klíčová slova: samostatnost, dialog, aktivita, spolupráce, podpora, motivace se učit, kritické myšlení, sebeúcta, sebeodpovědnost, empatie.

Intrapersonální kompetence:

Sebepoznání a sebezpojetí
Sebeřízení a sebeovládání
Psychohygiena

Interpersonální kompetence:

Sociální vnímání, sociální inteligence
Komunikace a spolupráce
Řešení problémů

Intrapersonální kompetence:

1.	Žák projevuje zralý stupeň sebeúcty
2.	Žák prokazuje zdravé sebevědomí
3.	Žák posiluje sebejistotu ve svém konání
4.	Žák se věnuje uspokojování svých potřeb
5.	Žák se snaží vnímat sám sebe
6.	Žák zodpovědně vystupuje ve svém jednání v souladu se svým názorem
7.	Žák dokáže bez pomoci zvládnout úkol
8.	Žák aktivně vystupuje při realizaci výuky
9.	Žák efektivně plánuje své způsoby učení se
10.	Žák má pod kontrolou vyjadřování svých emocí
11.	Žák dodržuje zásady zdravé životosprávy
12.	Žák pravidelně střídá fáze práce a odpočinku
13.	Žák se věnuje pobytu a pohybu v přírodě
14.	Žák rozvíjí pozitivní myšlení
15.	Žák odolává působení stresorů

Interpersonální kompetence:

16.	Žák projevuje sociální cítění při nezdarech ostatních členů školní komunity
17.	Žák povzbuzuje sociálně vyloučené spolužáky a podporuje jejich zvýhodňování
18.	Žák aktivně přispívá k sociální soudržnosti kolektivu
19.	Žák je v případě požádání ochotný poskytnout pomoc
20.	Žák vytváří dobré mezilidské vztahy a sociální zázemí
21.	Žák naslouchá a respektuje promluvy jiných lidí
22.	Žák řídí diskuzi a dokáže věcně argumentovat
23.	Žák vytváří ve skupině pravidla týmové práce.
24.	Žák aktivně vystupuje ve skupinové dynamice v zájmu dosažení sdílených cílů
25.	Žák dokáže uznat porážku nebo přijmout věcnou kritiku
26.	Žák kultivovaně zvládá řešení problémů
27.	Žák je schopen asertivně sdělit své potřeby
28.	Žák podrobuje školní vědění kritické reflexi s učitelem a se spolužáky
29.	Žák ovládá strategie ověřování informací
30.	Žák odmítá manipulaci a agresí

6.5 Příklady baterie evaluačních otázek pro definování výukových cílů

Správnost používání výukových cílů v edukační praxi stoupá, pokud si učitel dokáže položit a zodpovědět následující otázky:

- Je žák schopen formulovat ze stanoveného výukového cíle, co má udělat?
- Je cíl formulován v jazyce srozumitelném žákovi?
- Je požadovaný výukový cíl přiměřený schopnostem žáka?
- Byl věnován prostor na vysvětlení případných nesrovnalostí při sdělování výukového cíle žákovi?
- Dokáže žák splnit cíl samostatně?
- Je cíl zaměřený na podporu motivace žáka se rozvíjet?
- Je stanovení požadovaného výukového cíle v souladu s požadavky ŠVP?
- Korespondovaly optimálně jednotlivé fáze plánování, realizace a zhodnocení výukového cíle mezi sebou?
- Jaká oblast domény kurikula (kognitivní, psychomotorická, afektivní, osobnostně sociální) je v rámci zvoleného výukového cíle adekvátní?
- Jaká je optimální struktura četnostního zastoupení cílů pro konkrétní učivo?
- Má definovaný cíl dlouhodobější perspektivu?
- Je cíl dostatečně náročný, ale zároveň nikoli nedosažitelný?
- Ověřil si učitel, zda žák porozuměl cílovému úkolu?
- Diagnostikoval učitel počáteční úroveň žáků?
- Má učitel konkrétní představu a případně alternativní cesty, jak dosáhnout splnění výukového cíle?
- Je učitel připraven kriticky analyzovat příčiny případného neúspěchu při nesplnění výukového cíle?
- Dokáže učitel sladit formulaci cíle s jeho realizací a způsobem hodnocení? (příkladem rozporu může být cíl, který má být zaměřený na rozvoj produktivity či originality žáka, ale ve skutečnosti se týká pouze zopakování nabídnuté poučky)
- Má učitel připravené pomocné učební činnosti, kterými dokáže provádět korekce neuspokojivých učebních výkonů žáků?

Pro komplexnější pohled při tvorbě výukových cílů je vhodné si uvědomit napojení výukových cílů na analýzu učiva a analýzu učebních činností žáků. Klafki (1967) si položil základní otázky k didaktické analýze učiva realizované učitelem. Upravenou stručnější podobu si nyní představíme:

- Které souvislosti mají být odhaleny v plánovaném obsahu učiva?
- Pro jaký typ jevů nebo pro jaký úhel pohledu je plánovaný obsah učiva exemplární či typický?
- Co obsah učiva přináší pro žáka mimo školní třídu?
- Do jaké míry je strukturace obsahu učiva srozumitelná a logicky navazující?
- Která specifika mohou v plánovaném obsahu učiva způsobit potíže s pochopením u žáků?
- Co lze považovat za minimální kmenové učivo, které si každý žák musí osvojit?
- Jakými způsoby lze plánovaný obsah učiva zpracovat tak, aby dokázal u žáků vyvolávat otázky?
- Jaké zvolit didaktické zpracování učiva, aby žáci směřovali k podstatě problému v obsahu učiva?

evaluační nástroje

1. Rámec pro vlastní hodnocení školy. Metodický průvodce.
2. Anketa pro rodiče. Anketa škole na míru.
3. Anketa pro žáky. Anketa škole na míru.
4. Anketa pro učitele. Anketa škole na míru.
5. Analýza dokumentace školy. Katalog kvantitativních indikátorů.
6. Dobrá škola. Metoda pro stanovení priorit školy.
7. Příprava na změnu. Metoda pro předjímání reakcí lidí.
8. Rámec profesních kvalit učitele. Hodnoticí a sebehodnoticí arch.
9. Profesní portfolio učitele. Soubor metod k hodnocení a sebehodnocení.
10. 360° zpětná vazba pro střední úroveň řízení. Soubor dotazníků a metodických doporučení.
11. Metody a formy výuky. Hospitační arch.
12. Učíme děti učit se. Hospitační arch.
13. Výuka v odborném výcviku. Hospitační arch.
14. Klima školy. Soubor dotazníků pro učitele, žáky a rodiče.
15. Klima školní třídy. Dotazník pro žáky.
16. Klima učitelského sboru. Dotazník pro učitele.
17. Společenství prvního stupně. Dotazník pro žáky formou počítačové hry.
18. Interakce učitele a žáků. Dotazník pro žáky.
19. Připravenost školy k inkluzivnímu vzdělávání. Dotazník pro učitele.
20. Předcházení problémům v chování žáků. Dotazník pro žáky.
21. Poradenská role školy. Posuzovací arch.
22. **Mapování cílů kurikula. Posuzovací arch.**
23. Strategie učení se cizímu jazyku. Dotazník pro žáky.
24. Školní výkonová motivace žáků. Dotazník pro žáky.
25. Postoje žáků ke škole. Dotazník pro žáky.
26. Zjišťování a vyhodnocování výsledků vzdělávání žáků. Posuzovací archy.
27. ICT v životě školy – Profil školy²¹. Metodický průvodce.
28. Internetová prezentace školy. Posuzovací arch.
29. Skupinová bilance absolventů. Metoda pro hodnocení průběhu školního vzdělávání.
30. Zpětná vazba absolventů a firem. Dotazník pro absolventy a metoda rozhovoru pro zástupce spolupracujících firem.

